

Akademija za političko osnaživanje žena

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL**

BOSNA I HERCEGOVINA

AKADEMIJA

za političko osnaživanje žena

Priručnici:

Gender i korupcija

Učešće i predstavljanje žena u politici u Bosni i Hercegovini

Uloga transparentnosti i odgovornosti u savremenoj politici

Februar 2018.

Urednik/ce:

Elvira Mujkić
Srđan Blagovčanin
Boris Divjak
Marko Vujić

Autorice:

Enida Čamdžić
Emina Zahirović
Amela Šarić
Kalčo Skopljak Senija
Sara Radanović
Dunja Jalimam
Jasmina Bešlagić
Šeherzada Delić, prof.
Šuhreta Patković
Ena Ružnić
Amna Tuzović
Amela Mehanović

Štampa i dizajn:

“Grafix” s.p., Banja Luka

“Ovaj projekat je omogućila velikodušna podrška američkog naroda putem Američke ambasade u Sarajevu i svi stavovi, mišljenja i zaključci izneseni u projektu ne odražavaju nužno stav Američke ambasade ili Vlade SAD, već isključivo autora.”

I GENDER I KORUPCIJA

Uvodna riječ	7
Korupcija i rodna nejednakost – začarani krug	9
Produžavanje mita: žene kao lijek za korupciju?.....	13
Feminizacija javnog sektora u svrhu borbe protiv korupcije	20

II UČEŠĆE I PREDSTAVLJANJE ŽENA U POLITICI U BOSNI I HERCEGOVINI

Uvodna riječ	27
(Ne)ravnopravan položaj žena u politici Bosne i Hercegovine	28
Mjesto žena i kulture u politici.....	31
Učešće i predstavljanje žena u politici u Bosni i Hercegovini.....	36
Porodica vs karijera – izazov zaposlene žene.....	42
Bosanskohercegovačke žene u politici.....	46

III ULOGA TRANSPARENTNOSTI I ODGOVORNOSTI U SAVREMENOJ POLITICI

Uvodna riječ	51
„Uloga transparentnosti i odgovornosti u savremenoj politici u Bosni i Hercegovini“	52
Odgovornost i/ili politika	57
Politička (ne)odgovornost kao rezultat građanskog (ne)posluha	59
Korupcija u policiji.....	63

Uvodnu riječ za svaku od oblasti su napisali predavač/ice koji su održali predavanja u sklopu Akademije za političko osnaživanje žena. Eseje su napisale učesnice radionica/predavanja i njihova mišljenja ne predstavljaju nužno stavove TI BiH i donatora.

I

GENDER I KORUPCIJA

UVODNA RIJEČ

Boris Divjak | *Predsjedavajući Savjetodavnog Vijeća TI BiH*

Krenuti u novi krug Akademije za političko osnaživanje žena, koju je organizovao Transparency International BiH, bio je veliki izazov. U prethodnim ciklusima obuhvaćeni su veći akademski centri u zemlji i na početku se činilo da će odaziv biti slab, a kvalitet polaznica i polaznika niži nego ranije. Međutim, upravo tu leži jedan od ključnih potencijala Bosne i Hercegovine. Još od poslijeratnog perioda, kada je Sarajevo privuklo velik dio konkurentnog mladog kadra i zaposlilo ga u diplomatskim i ostalim međunarodnim institucijama, ostali gradovi BiH iznjedrili su vrlo aktivnu i dinamičnu nevladinu scenu. Baš je zato i bilo moguće da npr. sjedište jednog Transparency International-a bude upravo Banja Luka, a ne Sarajevo; da Tuzla ima fantastično građansko zagovaranje i civilno društvo, a da još manja mjesta promovišu građanska prava i učestvuju u jedinicama lokalne samouprave daleko više nego u većim gradovima. Slično nas je iznenađenje dočekalo i u gradovima obuhvaćenim drugim ciklusom Akademije. Bilo je fascinantno gledati angažman, napredna razmišljanja, rasprave i aktivno učešće u radu u Istočnom Sarajevu, Zenici, Bijeljini i Bihaću. Veliko poštovanje i zahvalnost zato, prije svega, idu učesnicama koje su pokazale da perspektiva ove zemlje ne samo postoji, nego je i sveprisutna, a odmah zatim i organizatorima i donatorima Akademije, jer su spoznali značaj ove teme u društvenom životu zemlje.

Izazov ovogodišnjih predavanja i radionica bio je naglasak na interakciju rodova s korupcijom. Polaznice su stavljene pred dileme na koje niti globalna akademika, razvojna i istraživačka zajednica još nema unisone odgovore. Rasprave su se kretale upravo u rasponu sadašnjih diskursa na svjetskoj razini, od toga da li uopšte postoji veza ova dva pojma, do analiza i kvalifikacija te veze. Opservacije o specifičnostima BiH davale su posebnu težinu i most između teorije, sa kojom su polaznice temeljito upoznate, do prakse o kojoj postoji vrlo malo literature. Naime, osjećaj nepravde iskušen na vlastitim primjerima ili slučajevima bliskih po-

jedinaca, te anegdote iz javnog života, omogućili su kontekstualizaciju ponekad apstraktnih koncepata. Vrlo su vješto učesnice navigirale ovom nedovoljno izučenom domenom, te nudile materijal za njenu nadogradnju u veoma zahtjevnom i kompleksnom uređenju BiH. Upravo kroz eseje koji su napisani po završenom radu u ova četiri grada, dolazi do izražaja i elokventnost autorki, i vladanje materijom, ali i sposobnost unošenja primjera iz svježije prakse u globalnu akademsku raspravu.

Zbornik radova koji je pred vama neće samo demonstrirati sve gore navedeno i imenima autorki dati epitet objavljivanih istraživača, već će doprinijeti daljem razvoju kauzalnog odnosa gendera i korupcije i u zemlji, ali i globalno, putem promocije mreže Transparency International. Takođe se očekuje da će, potaknut temama koje eseji kvalitetno načinju, ali ne nude nužno odgovore ili apsolutne stavove, TI BiH u saradnji sa zainteresovanim organizacijama i donatorima, angažovati neke od ovih perspektivnih istraživačica da nastave sa ovako entuzijastičnim radom. Idealan nastavak programa njihove nadgradnje kako u segmentu rodni jednakosti, tako i političkom osnaživanju žena, bio bi kroz projekat u civilnom sektoru, gdje bi saradnice mogle na naučno verifikovan način doći do iskustava žrtvi korupcije i direktno ispitivati taj fenomen, kao i kakav mu je uticaj na žene u odnosu na muškarce u današnjem društvu. Upravo time bi njihovi eseji dobili konkluzivni završetak, te preporuke provodive u političkom životu BiH, što bi bio i doprinos globalnoj debati na ovu temu. U tom smislu, objavljeni eseji su i testament početka izgradnje odnosa saradnje i zajedničkih aktivnosti sa ciljem smanjenja negativnih efekata korupcije na žene, ali i jačanja uloge žena u političkom životu BiH i borbi protiv iste te korupcije, koja pogađa sve ranjive slojeve i segmente društva.

KORUPCIJA I RODNA NEJEDNAKOST – ZAČARANI KRUG

Enida Čamdžić

Učinci korupcije na gender

Odnos između korupcije i žena često se razmatra jednostavnim pitanjima da li su žene manje korumpirane od muškaraca¹, da li su spremnije dati mito ili su osjetljivije da prijavljuju korupciju, pa su i češće žviždači. Ono što bi trebalo da postavimo kao pravo pitanje je: Da li su žene više pogođene korupcijom od muškaraca? O navedenom pitanju je napravljen veliki broj istraživanja, te tako istraživanja UNDP-a², kao i Transparency International-a³ impliciraju da su, kao ranjivija kategorija stanovništva, žene i djeca više pogođeni korupcijom od muškaraca.

Zašto su žene više pogođene korupcijom?

Jedan od razloga za nesrazmjerno negativan uticaj korupcije na žene je to što žene čine većinu siromašnih na globalnom nivou. Uprkos velikim naporima da se to promijeni posljednjih godina, ni u jednoj zemlji žena nije postigla ekonomsku jednakost s muškarcima, i žene još uvijek češće od muškaraca žive u siromaštvu.

¹ Gender and corruption: A toolkit to address the 'add women and stir' myth, OECD Global Anti-corruption & Integrity Forum, 2017: <https://www.oecd.org/cleangovbiz/Integrity-Forum-2017-SciencesPo-gender-corruption.pdf>

² Corruption, Accountability and Gender: Understanding the Connections, UNIFEM: <http://www.undp.org/content/dam/aplps/publication/en/publications/womens-empowerment/corruption-accountability-and-gender-understanding-the-connection/Corruption-accountability-and-gender.pdf>

³ Gender, Equality and Corruption: What are the Linkages?, Transparency International: https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/TL_Policy_Brief_GenderEqualityCorruption_EN.pdf
UN Women, Annual Report 2013-2014: <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/annual%20report%202013-2014%20pdf.pdf?la=en>

Prema istraživanjima UN-a⁴, broj siromašnih žena u ukupnom broju siromašnih iznosi 70%.

Razlog zašto su žene češće siromašne nego muškarci leži u tome da su žene manje plaćene, neplaćene, potcijenjene, češće su zaposlene u neatraktivnim djelatnostima, a sve to potkrepljuje činjenicu da su žene često žrtve nejednakog postupanja⁵. Generalno, žene ostvaruju manji prihod od muškaraca, iako rade veći broj sati, i time teže ostvaruju ekonomsku samostalnost i pristojan životni standard. Žene imaju duži radni dan od muškaraca kada se zajedno uračuna plaćeni i neplaćeni rad. Mlada žena koja danas ulazi na tržište rada može očekivati da će raditi u prosjeku četiri godine⁶ duže u toku svog života nego njen vršnjak. Pored toga, žena na istoj poziciji kao muškarac, sa istim iskustvom, zarađuje manje⁷.

Ukoliko govorimo o Bosni i Hercegovini, po studijama i istraživanjima⁸ Agencije za ravnopravnost polova BiH, prisutna je razlika u visini plata u privatnom sektoru, a na tržištu rada već godinama postoji veći broj muškaraca nego žena. Statistike⁹ pokazuju da ni u jednom momentu poslijeratnog perioda u BiH nije postojao jednak procenat zaposlenosti muškaraca i žena, a o situaciji gdje bi u nekom izolovanom periodu govorili da je broj zaposlenih žena bar u malom procentu premašio broj zaposlenih muškaraca, ne trebamo ni govoriti. U 2016. godini, prema Statističkom informatoru Agencije za zapošljavanje i rad BiH¹⁰, procenat sudjelovanja žena u ukupnoj zaposlenosti se kreće od 41,2% - 42%. Iako žene češće upisuju i završavaju fakultet ili neki drugi vid visokog obrazovanja i dalje je veći broj žena sa visokim obrazovanjem nezaposlen (15,8% svih nezaposlenih žena imaju univerzitetsku diplomu, dok je taj postotak među muškarcima sa istim nivoom

⁴ UN Women, Annual Rwpport 2013-2014: <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/annual%20report%202013-2014%20pdf.pdf?la=en>

⁵ Why the majority of the world's poor are women, OFXAM International: <https://www.oxfam.org/en/even-it/why-majority-worlds-poor-are-women>

⁶ Not Ready, Still Waiting, ActionAid: <http://www.actionaid.org/publications/not-ready-still-waiting>

⁷ <https://www.care.com/c/stories/10042/equal-pay-day-gender-pay-gap-by-profession/>

⁸ Agencija za ravnopravnost polova BiH: <http://arsbih.gov.ba/stanje/>

⁹ Agencija za ravnopravnost polova BiH: <http://arsbih.gov.ba/oblasti/statistika/>

¹⁰ Statistički informatori Agencije za rad i zapošljavanje BiH: http://www.arz.gov.ba/publikacije/statisticki_informatori/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=152&pageIndex=1

obrazovanja 8,9%¹¹).

U kulturološkom kontekstu rodni uloga u BiH, bez obzira na bračni status, briga i staranje o članovima porodice češće pada na žene: kada je dijete ili srodnik bolestan žene će vjerovatnije žrtvovati rad i prihod kako bi se posvetile njezi te osobe. Činjenica da su žene opterećene brigom za djecu, da koriste trudničko i druga bolovanja, porodijska odsustva, pa često zbog trudnoće ili porodijskog odsustva postaju nepoželjna radna snaga na tržištu te ostaju bez posla. Naime, poslodavci najčešće smatraju da su ovakve situacije opterećenje za njih, te da dovode do smanjenja njihovog profita.

Mnogi oblici korupcije utiču na žene i muškarce, ali imajući u vidu postojanje rodne nejednakosti u društvu, žene su u mnogim situacijama više izložene korupciji i njenim posljedicama. Korupcija u pružanju javnih usluga utiče na žene nesrazmjerno više nego na muškarce zbog veće ranjivosti žena i zbog toga što su najčešće više odgovorne za brigu o djeci i starijima u porodici. S obzirom na to da žene u određenim periodima češće imaju potrebu za korištenjem zdravstvenih usluga, posebno u reproduktivnom dobu, u toku trudnoće¹², ali i poslije, te osim usluga za sebe, najčešće su opterećene i brigom o ostalim članovima porodice, češće su izložene susretu sa korupcijom kod korištenja javnih usluga. Tako je u Bosni i Hercegovini nerijetka i sasvim normalna stvar da se zahtijeva plaćanje već plaćenih operacija, da se plaća za zakazivanje ranijih termina pregleda ili da se „daruju“ doktori i babice prilikom porođaja žene.

Postoji konsenzus o tome da korupcija ugrožava kvalitet i količinu javnih usluga i smanjuje sredstva namijenjena za obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, porodične i druge socijalne usluge i raspoložive resurse za siromašne i žene, što u krajnjoj liniji dovodi do većih društvenih i rodni nejednakosti.¹³ Budući da više ovise o javnim uslugama, žene su češće izložene i posljedicama koje nastaju kada korupcija iscr-

¹¹ Agencija za statistiku BiH, Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2015: http://www.bhas.ba/tematskibiteni/TB_zene_i_muskarci_bh_2015_eng.pdf

¹² Gender and Corruption, SIDA, 2015: <https://www.sida.se/contentassets/3a820dbd152f4fca98bacde8a8101e15/gender-and-corruption.pdf>

¹³ Gender and corruption: are women less corrupt? https://www.transparency.org/news/pressrelease/gender_and_corruption_are_women_less_corrupt

pi sredstva koja su trebala biti potrošena za pružanje tih javnih usluga ili njihovo poboljšanje.

Posebno teška situacija je za samohrane majke. Prema Anketi o potrošnji domaćinstava 2011. godine¹⁴, u BiH je, od ukupnog broja samohranih roditelja (7,5%), bilo oko 85% samohranih majki i 15% samohranih očeva. Budući da su zbog neuređenog sistema plaćanja alimentacija, ali i socijalnih davanja države, najčešće jedini skrbnici djeteta, nezaposlene, manje plaćene i nepoželjne kao zaposlenici, samohrane majke najviše ovise o javnim uslugama.

Neravnomjernu situaciju pronalazimo i unutar rezultata studije vezane za učešće i utjecaj žena u političkom i javnom životu, odnosno odlučivanju i upravljanju. Na ovaj način jasno možemo zaključiti da je ekonomska moć žena u BiH veoma mala. Smatra se da je ekonomsko osnaživanje žena jedan od osnovnih ciljeva rodne ravnopravnosti¹⁵, oslanjajući se na premisu da je ekonomska samostalnost temelj na kojem žene mogu poboljšavati svoj položaj i u svim drugim sferama života. U Bosni i Hercegovini postoje određeni zakonski propisi koji pružaju ravnopravnost ženama, međutim ni sami propisi između sebe nisu usklađeni, a i oni koji jesu, najčešće ostaju mrtvo slovo na papiru zbog nedostatka sistemskih mehanizama njihove dosljedne primjene. U praksi je bosanskohercegovačko društvo rodno neosjetljivo, obrasci koji postoje u tradiciji, rodni stereotipi, te patrijarhalni odnos predstavljaju najčešće kamen spoticanja u ostvarivanju suštinske rodne ravnopravnosti, te time ostavljaju širom otvorena vrata za razne vrste zloupotreba.

¹⁴ Agencija za statistiku BiH, Anketa o potrošnji domaćinstava: http://www.bhas.ba/saopjestenja/2013/HBS_2011_bos.pdf

¹⁵ Gender Centar FBiH: <http://www.gcfbih.gov.ba/project/trziste-rada/>

PRODUŽAVANJE MITA: ŽENE KAO LIJEK ZA KORUPCIJU?

Emina Zahirović

U ovom trenutku mit je u nastanku.

Mit da su žene manje korumpirane od muškaraca.

U dokumentu Svjetske banke o ravnopravnosti spolova¹ navedeno je da postoji jaka veza između relativno visokog stepena uključenosti žena u javni život i niskog nivoa korupcije u državi, sa zaključkom da ovaj nalaz daje dodatnu potporu „većem broju žena u politici i na tržištu rada - budući da bi to mogla biti učinkovita snaga za dobru vladavinu i poslovno povjerenje.“ Također, neke studije u bihevioralnim i društvenim naukama upućuju na to da se muškarci i žene razlikuju u ponašanju koje ima veze s korupcijom, završavajući s općim zaključkom da su žene više orijentirane na zajednicu i nesebičnije su od muškaraca.²

*Međutim, da li su zaista žene manje korumpirane od muškaraca?
Jesu li doista "pravedniji" spol?*

Ovaj se rad temelji na raspoloživim istraživanjima o ovoj temi, s ciljem predstavljanja različitih dimenzija odnosa s kratkim pregledom različitih teorija koje se nude kako bi se objasnilo da bi žene mogle biti manje korumpirane od muškaraca i pregledom novih dokaza koji ukazuju da „žene nisu nužno suštinski poštenije ili da imaju averziju prema korupciji u odnosu na muškarce“, te da su žene, prema tim istraživanjima, podjednako korumpirane kao muškarci.

¹ „Engendering Development, Through Gender Equality in Rights, Resources, and Voice“, co-publication of World Bank and Oxford University Press, Policy Research Paper, 2010, SAD

² Prilagođeno iz Swamy and others

1. Teorijska literatura o rodu i korupciji

Teorijska literatura o rodu i korupciji se može podijeliti u dvije struje. Jedna struja u literaturi je fokusirana na hipotezu da su žene zapravo manje korumpirane od muškaraca, dok druga smatra da ako kontroliramo vanjske utjecaje, onda su žene jednako korumpirane kao i muškarci³. Prva struja se naziva „idealističkim taborom“, a druga „realističkim taborom“⁴.

Prije dvadeset godina dva prvobitna rada Dollar i dr.⁵ i Swamy i dr.⁶ potaknula su raspravu o rodu i korupciji, pružajući novu dimenziju u proučavanju korupcije. Oba članka su tvrdila da je riječ o rodnom razumijevanju problema korupcije i tvrdila su da je u prosjeku manje vjerovatno da će žene sudjelovati u koruptivnim aktivnostima u odnosu na muškarce. Njihov je zaključak da je općenito manje vjerovatno da će žene oprostiti korupciju; menadžerice su manje uključene u podmićivanje; a zemlje koje imaju veću zastupljenost žena u vladi ili na tržištu rada imaju niži nivo korupcije. S tim u vezi, postoji znatna literatura u društvenim naukama koja upućuje na to da žene imaju više standarde etike i ponašanja, te su u biti više zabrinute za zajednički cilj.⁷

S druge strane⁸, kritičari tvrde da je povezanost između roda i korupcije zapravo lažna veza. Stavovi i ponašanja žena o korupciji ovise o institucionalnom i kulturnom kontekstu. Odnosno, rodni jaz u pogledu korupcije nije uslijed inherentnih kvaliteta muškaraca i žena. Ženama je jednostavno dano manje mogućnosti za

³ Esarey and Chirillo; Alhassan-Alolo, Sung, Wang and Min

⁴ Dr. L. Narayan „Are women really less corrupt than men? An insight from theory and empirics on gender and corruption“, National Journal of Advanced Research, vol.2, issue 5, September 2016, p. 06-09

⁵ D. Dollar, R. Fisman, R. Gatti „Are Women Really the ‘Fairer Sex’ Corruption and Women in Government“, October 1999, The World Bank Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network, Policy Research Report, Working Paper Series, no. 4

⁶ Swamy AS, Knack Y, Lee, Azfar O. Gender and Corruption. Journal of Development Economics. 2001; 64 (1):25-55.

⁷ D. Dollar, R. Fisman, R. Gatti „Are Women Really the ‘Fairer Sex’ Corruption and Women in Government“, October 1999, The World Bank Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network, Policy Research Report, Working Paper Series, no. 4

⁸ Sung, H.-E. (2003) ‘Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited’, Social Forces, 82 (2):703-23.

korupciju, jer su isključene iz relevantnih društvenih i političkih mreža kroz koje protječe korupcija.⁹

Od tada, literatura o rodu i korupciji se mnogostruko povećala, kako u pogledu argumenata koji podržavaju tvrdnju da bi se povećanjem sudjelovanja žena u politici smanjila korupcija i jednako snažni suprotni argumenti nazivajući to samo pustim željama ili slučajnostima. U literaturi nema jasnog konsenzusa o povezanosti roda i korupcije.

Stoga, kako bismo argumentirali hipotezu da su žene jednako korumpirane kao muškarci, moramo razumjeti tri dominantne perspektive u pogledu roda i korupcije, odnosno tri kategorije: (i) perspektivu liberalne demokracije, (ii) perspektivu rodnih razlika i (iii) perspektivu mogućnosti.¹⁰

Prva perspektiva, koju zastupa Sung, tvrdi da nema uzročno-posljedičnog odnosa između roda i korupcije. Naime, u liberalnoj demokraciji ideološka predanost jednakosti i individualnim pravima olakšava dolazak žena na pozicije vodstva, dok institucionalne kontrole i ravnoteže moći smanjuju mogućnosti za endemsku korupciju. Ravnopravnost spolova i dobro upravljanje su proizvodi liberalne demokratske politike, ali nisu uzročno-posljedično povezani. Može se zaključiti da demokratske institucije aktiviraju odnos između roda i korupcije čineći korupciju riskantnim prijedlogom uslijed povećanja vjerovatnosti mogućeg otkrića i moralne stigmatizacije počinitelja, dok je taj rizik manji u autokratskim državama gdje su mito i favoritizam često normalni dio poslovanja, gdje, zapravo, ukoliko niste korumpirani može biti riskantnije od same korupcije. S obzirom na takvu pozadinu, žene će se oduprijeti korupciji na mjestima gdje je već kulturno i institucionalno stigmatizirana, ali neće biti drugačije od muškaraca kada se takve prakse jednostavno predstavljaju kao normalan dio poslovanja ili se čak i očekuju.¹¹

Posljednje dvije perspektive smatraju da postoji važna rodna dimenzija u pogledu korupcije, iako na dva različita načina. Zagovornici perspektive rodnih razlika tvrde da su rod i korupcija povezani u tome da žene, općenito, imaju tendenciju

⁹ Ibid. p.6

¹⁰ Wängnerud, L. (2012) 'Why Women Are Less Corrupt than Men', in Good Government: The Relevance of Political Science. Northampton, MA: Edward Elgar.

¹¹ Ibid. p.5

da budu manje korumpirane od muškaraca. To bi, primjerice, moglo biti uslijed veće sklonosti muškaraca ka riziku u odnosu na žene i/ili zbog uloge žene kao njegovateljice, što potiče više društveno prihvatljivo ponašanje koje je usmjereno na pomaganje i negju.¹² Zagovornici te perspektive tvrde da veći udio žena u ekonomskom životu i/ili politici ima tendenciju smanjenja sveukupne korupcije u društvu. Povećanje prisutnosti žena u vlasti može se vrednovati za sebe, iz razloga ravnopravnosti spolova. Međutim, istraživanje sugerira da mogu nastati iznimno važni preokreti koji proizlaze iz povećanja zastupljenosti žena. Naime, ako je manje vjerovatno da će se žene ponašati oportunistički u odnosu na muškarce, onda više žena u vlasti može imati značajne prednosti za društvo općenito.¹³

Treća perspektiva, perspektiva oportunitizma, smatra da žene zapravo nisu manje korumpirane od muškaraca, ali da postoje razlike među rodovima u mogućnostima za iskazivanje koruptivnog ponašanja. S obzirom na „prave“ okolnosti, žene će pokazati istu sklonost ka koruptivnom ponašanju kao i muškarci.¹⁴ Postoji sve više dokaza da korupcija djeluje putem specifičnih društvenih i političkih mreža kojima žene obično nemaju pristup. Stoga se može zaključiti da je njihova sklonost korupciji kontekstualna.

1.1. Žene su manje korumpirane od muškaraca

Zagovornici ovog mišljenja smatraju da su žene manje korumpirane od muškaraca zbog (i) načina na koji su angažirane na javne pozicije i njihove mogućnosti za korupciju su ograničene na moćnim pozicijama zbog nemogućnosti pristupa muškim pokroviteljskim mrežama i zbog seksualnih opasnosti koje te mreže impliciraju; i (ii) u slučajevima kada su žene manje korumpirane u društvenim i

¹² D. Dollar, R. Fisman, R. Gatti, „Are Women Really the ‘Fairer Sex’ Corruption and Women in Government“, October 1999, The World Bank Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network, Policy Research Report, Working Paper Series, no. 4

¹³ D. Dollar, R. Fisman, R. Gatti, „Are Women Really the ‘Fairer Sex’ Corruption and Women in Government“, October 1999, The World Bank Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network, Policy Research Report, Working Paper Series, no. 4

¹⁴ M. Agerberger, „Perspective on Gender and Corruption“ Gender differences in regard to corruption in Europe from an individual and institutional perspective, University of Gothenburg, Working Paper Series 2014:12, November 2014

ekonomskim situacijama, što ovisi o njihovom kratkom vremenu u uredu, nedostatku znanja o tome kako sistem funkcionira i kako da iskoriste svoj položaj ili zbog njihove želje da se dokažu dostojnima. Navedeno je da će ti učinci nestati s vremenom i povećanjem brojem žena na javnim pozicijama¹⁵, a postoji jasna veza između roda i korupcije u Evropi, zaključujući da su zemlje s velikim brojem izabranih žena obično manje korumpirane od zemalja s niskim brojem izabranih žena.¹⁶ Shodno navedenom, postoji sve veći broj dokaza demonstriranih u širokom rasponu eksperimentalnih istraživanja i istraživanja na temelju anketa koje tvrde da žene imaju veću vjerovatnost da će iskazati ponašanje usmjereno pomaganju drugima, da glasaju o socijalnim pitanjima; da ostvare bolji rezultat na „testovima integriteta“, ojačaju stajališta o etičkom ponašanju i ponašaju se velikodušnije kada se suočavaju s ekonomskim odlukama¹⁷ itd. potkrepljujući početnu pretpostavku da se žene mogu smatrati „lijekom za korupciju“.

1.2. Žene su jednako korumpirane kao muškarci

Odnos između roda i korupcije se razlikuje po institucionalnom kontekstu. Tamo gdje je korupcija stigmatizirana, žene će biti manje tolerantne na korupciju i manje je vjerovatno da će sudjelovati u usporedbi s muškarcima. No, ako su „korumpirana“ ponašanja uobičajeni dio upravljanja koji podržavaju političke institucije, neće biti rodnog jaza kada je u pitanju korupcija.¹⁸ Pojedinci s većim pristupom ili mogućnostima za koruptivno ponašanje će sudjelovati u korupciji od onih koji nemaju iste mogućnosti, bez obzira na rod počinitelja. Socijalna očekivanja javnih službenika i od javnih službenika utječu na koruptivna ponašanja pojedinaca. Ako

¹⁵ Goetz, A. M. (2007). Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force?. *Development and Change*, 38: 87–105. doi:10.1111/j.1467-7660.2007.00404.x

¹⁶ Dr. L. Narayan „Are women really less corrupt than men? An insight from theory and empirics on gender and corruption“, *National Journal of Advanced Research*, vol.2, issue 5, September 2016, p. 06-09

¹⁷ Adapted from D. Dollar, R. Fisman, R. Gatti „Are Women Really the ‘Fairer Sex’ Corruption and Women in Government“, October 1999, The World Bank Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network, Policy Research Report, Working Paper Series, no. 4

¹⁸ Esarey, J., & Schwindt-Bayer, L. (2017). Women’s Representation, Accountability and Corruption in Democracies. *British Journal of Political Science*, 1-32. doi:10.1017/S0007123416000478

članovi društvene zajednice očekuju i prihvaćaju određene uloge javnih službenika, kao što su nepotizam, javni službenici mogu se osjećati obaveznim da ispune uloge koje se očekuju od njih. Žene se neće pokazati manje korumpiranim u javnom sektoru ako nisu ograničeni pristupi korumpiranim prilikama i mrežama. Isto tako, upravo rodni sistem koji se koristi za opravdanje ženske sklonosti prema manje korumpiranom ponašanju i kasnijoj integraciji u javni sektor, mogao bi biti izvor korupcije, jer žene pokušavaju ispuniti svoje rodne uloge.¹⁹

Kada su uvjeti i prilike jednako prisutne, a kontrola ili praćenje jednako nedostaju, žene na vlasti će ostvarivati svoje privatne interese i lične dobitke manipulirajući vlast koju im je javnost povjerila na sličan način kao i muškarci. Osim toga, žene u neposrednoj blizini moći nastoje maksimizirati njihove ekonomske i koristi bitne za karijeru, bilo kroz porodične odnose ili razmjenu rodne moći.²⁰ Razlika između muškaraca i žena proizlazi iz asimetričnog iskustva muškaraca i žena, a ne njihova osnovna svojstva. Učinak roda na korupciju je slabiji u državnoj upravi nego u zakonodavnoj areni, jer birokratska logika apsorbira lične karakteristike aktera.²¹ Nadalje, pokazalo se da je razlog za pretpostavke da su žene manje korumpirane od muškaraca u njihovoj većoj averziji prema riziku, a ne u superiornoj iskrenosti i kooperativnosti.²² S tim u vezi, istraživanje je pokazalo da korupcija ima značajan utjecaj na žene u pogledu njihovog pristupa resursima, posebice u javnim službama. Kao primarne njegovateljice porodica, žene imaju veću potrebu za osnovnim uslugama kao što su zdravlje, obrazovanje, pristup vodi i sanitarnom čvoru, što ih čini ugroženijim korupcijom. To prisiljava žene da daju mito za javne usluge koje se inače pružaju besplatno i prema tome ih čine sklonijima korupciji. Dakle,

¹⁹ Alhassan-Alolo, N. (2007), Gender and corruption: testing the new consensus. *Public Admin. Dev.*, 27: 227–237. doi:10.1002/pad.455

²⁰ (Wang and Min, 2014) prilagođeno iz Dr. L. Narayan „Are women really less corrupt than men? An insight from theory and empirics on gender and corruption“, *National Journal of Advanced Research*, vol.2, issue 5, September 2016, p. 06-09

²¹ (Stensöta, Wängnerud and Svensson, 2014) adapted from Dr. L. Narayan „Are women really less corrupt than men? An insight from theory and empirics on gender and corruption“, *National Journal of Advanced Research*, vol.2, 5, September 2016, p. 06-09

²² (Schulze and Frank, 2003) prilagođeno iz Dr. L. Narayan „Are women really less corrupt than men? An insight from theory and empirics on gender and corruption“, *National Journal of Advanced Research*, vol.2, issue 5, September 2016, p. 06-09

može biti da žene nisu inherentno poštenije, moralnije ili pravičnije, ali su rjeđe u položaju da iskoriste mogućnosti za korupciju.²³

Nakon kratke rasprave o stanju istraživanja i literature o rodu i korupciji, postavlja se pitanje da li se mit produžava sa tvrdnjama da su žene manje korumpirane i kao takve se mogu smatrati antikorupcijskim alatom, na koje je odgovor – da. Mit se produžava i ostaje mitom unatoč značajnim istraživanjima i dokazima koji pokazuju upravo suprotno, da žene nisu manje korumpirane od muškaraca. One su samo rjeđe u poziciji da iskoriste priliku i mogućnosti da sudjeluju u korupciji. Podložne su društvenim normama koje čine njihov položaj slabim i zato što su uglavnom isključene iz muških pokroviteljskih domena i mreža moći u političkim strankama i javnim birokracijama. Međutim, to ne znači da će se žene pasivno povinovati idealiziranim pojmovima o njihovoj moralnoj prirodi kada imaju porodicu za nahraniti, a novac mogu dobiti kroz javnu službu ili iz kojeg drugog izvora. „Prilika stvara lopova.“ Korupcija je bez rodnosti - korumpirane institucije korumpiraju ljude koji rade u njima, bez obzira na rod.

***

²³ Goetz, A. M. (2007), Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force?. *Development and Change*, 38: 87–105. doi:10.1111/j.1467-7660.2007.00404.x

FEMINIZACIJA JAVNOG SEKTORA U SVRHU BORBE PROTIV KORUPCIJE

Amela Šarić

Razmatrajući pol i korupciju, jedno od glavnih pitanja na koje se traži odgovor je da li su žene manje korumpirane od muškaraca. Ovo je teško pitanje za dati odgovor najviše iz razloga što se na njega često, u zavisnosti od autora, daju nekompatibilni odgovori. Jedan od glavnih stručnjaka u ovoj oblasti, čiji je rad citiran u većini istraživanja, tvrdi da su one države koje imaju veći broj žena zastupljenih u vladi manje sklone korupciji (*Swamy, 2001*). Međutim, na drugoj strani eksperimentalno je utvrđeno da žene nisu nužno poštenije od muškaraca (*Lambsdorff i Boehm 2011, 68*). Kada se raspravlja o ovim pitanjima uzima se u obzir vrsta državnog sistema. Navedeno je da su žene manje sklone korupciji u demokratskim sistemima, u odnosu na autokratske sisteme (*Esarey, Chirillo, 2013*). Takođe, utvrđeno je da su žene pouzdanije i sklonije transparentnoj vladavini nego muškarci te je u tom kontekstu utvrđeno da će "standardno odstupanje učešća žena u vladi rezultirati smanjenjem korupcije... od 20 procenata standardne devijacije" (*Dollar, Fisman, Gatti, 2001*).

Korištenjem Ankete o svjetskim vrijednostima, u određenim zemljama, utvrđeno je da sa većim brojem žena u državnim vladama šanse za smanjenje korupcije postaju veće (*Swamy, 2001*). Feminizacija javnog sektora je već podržana od strane određenih vlada. Primjeri tih zemalja su Meksiko i Peru, a feminizacija javnog sektora u ovim zemljama pokazala je pozitivan efekat (*Moore 1999; Quinones 1999*), takođe i Kolumbija je pokazatelj pozitivnog primjera (*Lambsdorff i Fink 2006, 23*), dok u nekim drugim zemljama, kao što su Indija, Indonezija i Singapur nije postojala velika razlika u odnosu na tendenciju korumpiranog djelovanja između muškaraca i žena (*Alatas, Cameron i Chaudhuri, 2009, 663*). Poređenje spomenutih zemalja sa Bosnom i Hercegovinom te pronalaženje sličnosti može se koristiti

kao indikacija rezultata u ovoj zemlji. Jedan od drugih aspekata pola i korupcije je efekat korupcije, koji uglavnom nema iste posljedice na muškarce i žene. U istraživanju Nyamu Musembi (2007) pronađeno je da "žene i muškarci drugačije proživljavaju korupciju u upravi pravosuđa" odnoseći se na seksualno iznuđivanje, ali Transparency International, 2007 i GTZ, 2004, 2009 pokazuju da postoje i drugi primjeri ovoga fenomena koji uopćeno pokazuje "rodne razlike u ponašanju" (Lambsdorff, Boehm, 2011).

Vrlo zanimljiv prijedlog je napravljen u djelu Omera Gokcekusa i Seton Halla - „Pol i korupcija u javnom sektoru“, u kojem se navodi da se "nivo korupcije na početku smanjuje, dok se procenat žena u organizaciji povećava, ali samo ako žene ostanu u manjini", zatim se trend smanjuje. Međutim, kada postoji jednak / uravnotežen broj muškaraca i žena u organizaciji korupcija se minimizira. Uopšteno govoreći, prema mišljenju Annie Goetz, izjava da su žene manje korumpirane je mit u izradi, ali nije isključena mogućnost te propozicije. Goetz navodi veoma interesantnu izjavu: "žene se pasivno ne uklapaju u idealizovane pojmove svoje moralnije prirode kada imaju porodice za hranjenje" - to je takođe nešto što je veoma povezano sa individualnošću žena, gdje se ženina uloga majke u mnogim zemljama smatra jednom od glavnih uloga žena. Kada se obrazlaže tvrdnja da su žene manje korumpirane od muškaraca, jedno od objašnjenja je samokontrola, što znači da su žene više sklone samokontroli i kao takve lakše se uzdržavaju od koruptivnog ponašanja (Gottfredson and Hirschi, 1990).

Takođe, etika je usko povezana sa transparentnošću i nižim nivoom korupcije. Na istraživanju na gotovo 300 službenika američke obalne straže, koristeći testove moralnog razvoja, žene su postigle generalno bolje ocjene, što na ovom primjeru pokazuje da su žene više sklone etičkom ponašanju od muškaraca. Preciznije rečeno, autori ovog istraživanja tvrde da žene postižu bolje rezultate od muškaraca na testovima moralnog razvoja. Beltramini, Peterson i Kozmetsky došli su do zaključka da su žene više zabrinute za etička pitanja u biznisu nego muškarci. Na drugoj strani, Kidwell (1987) je "proučavao etičke percepcije muškaraca i žena te nije našao značajne razlike između ove dvije grupe". Kultura je takođe značajan faktor u određivanju sklonosti ka koruptivnom ponašanju između muškaraca i žena. Istraživanje ove teme u Australiji, Indiji, Singapuru i Indoneziji je pokazalo da žene imaju manje tendencije ka korumpiranom ponašanju od muškaraca u

Australiji, dok to nije slučaj u ostalim zemljama. Kao obrazloženje data je pretpostavka da bi razlike između polova mogle biti specifične za kulturu (*Alatas, Cameron, Chaudhuri, Erkal, Gangadharan, 2008*).

Istraživanjem javnog zastupanja, pronađena je zanimljiva pretpostavka. Naime, izjavljeno je: "Kada problemi i korupcija vise u vazduhu, birači se sve više okreću ženama kako bi očistile nered koji su ostavile mreže 'starih dječaka'" (*Lambrecht, 2006, 22*). Takođe se navodi da će žene političari i birokrate vjerovatno zamijeniti patrijarhalne politike sukoba i eksploatacije sa etikom brige i odgovornosti (*Sung, 2003*). Takođe, i ovo istraživanje je došlo do zaključka da se borba protiv korupcije može značajno smanjiti sa prisustvom žena, ali više sa efektivnim provjerama i balansima kontrole moći. (*Sung, 2003*). Za Bosnu i Hercegovinu su relevantna istraživanja o državama u tranziciji. Naime, interesantan pokazatelj zemalja u tranziciji je da ih "karakteriše veliki broj obrazovanih žena, veliki broj ženskog učešća u radnoj snazi, međutim, znatan je nedostatak povjerenja u mentalne sposobnosti žena, ne samo od strane muškaraca, već i samih žena, uz nisko samopoštovanje žena, pogrešnu percepciju feminizma i ideje ovog pokreta, apatičnost u političkom životu i slabu zastupljenost žena u parlamentu. Ove zemlje su pod velikim uticajem tradicionalnog pogleda na žensku i mušku ulogu, što zbog ekonomske realnosti nije u potpunosti ostvareno u (društvenom) životu" (*Michailova, Melnykovska, 2009, 2*). Ovo se može primijetiti i u Bosni i Hercegovini. Dalje, u studiji slučaja Indije kao države u tranziciji, rezultati se razlikuju: neki tvrde da u Indiji napredak koji se postiže podrazumijeva brzo i potpuno nadoknađivanje politika (*Afridi, Iversen, Sharan, 2013*), ali takođe postoje i istraživanja koja tvrde suprotno. U studiji slučaja Gane ustanovljeno je da su žene, ako nema ograničenja koruptivnih mogućnosti, manje korumpirane od muškaraca kada su izložene okruženju javnog sektora koji se karakteriše mogućnostima koruptivnog ponašanja (*Alhassan-Alolo, 2007*). Realno i razumno rješenje u studiji slučaja Nigerije sugerise da "institucionalizacija politike za integrisanje žena u javni prostor kao potencijalni antikorupcijski pravni lijek, bez rješavanja kolektivističke kulture, vjerovatno će se pokazati beskorisnom, jer se žene neće moći oduprijeti ovoj društvenoj etici na račun etosa javnog sektora" (*Tai, 2008*).

Nakon razmatranja svih ovih dokumenata, postoje argumenti koji podržavaju feminizaciju javnog sektora (povećanje broja žena u javnom sektoru, posebno

na vodećim funkcijama) kao jedno od mogućih rješenja u smanjenju nivoa korupcije, ali postoje i oni koji tvrde suprotno. Generalno, većina istraživanja, kao i statističkih informacija, ide u prilog samoj prepoziciji dajući joj veću mogućnost same aplikacije i daljnjeg rada na njenoj implementaciji u svrhu smanjenja nivoa korupcije kako u Bosni i Hercegovini tako i u mnogim drugim državama.

Reference

Afridi, Farzana, et al. "Women Political Leaders, Corruption, and Learning: Evidence from a Large Public Program in India." *Economic Development and Cultural Change*, vol. 66, no. 1, 2017, pp. 1–30., doi:10.1086/693679.

Alatas, Vivi, and Lisa Cameron. "Gender, Culture, and Corruption: Insights from an Experimental Analysis." *Southern Economic Journal*, 2009, pp. 663–680.

Alolo, Namawu Alhassan. "Fighting Public Sector Corruption in Ghana: Does Gender Matter?" *Corruption and Development*, 2007, pp. 205–220., doi: 10.1057/9780230590625_11.

Dollar, David, et al. "Are women really the "fairer" sex? Corruption and women in government." *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 46, no. 4, 2001, pp. 423–429., doi:10.1016/s0167-2681(01)00169-x.

Esarey, Justin, and Gina Chirillo. "'Fairer Sex' or Purity Myth? Corruption, Gender, and Institutional Context." *Politics & Gender*, vol. 9, no. 04, 2013, pp. 361–389., doi:10.1017/s1743923x13000378.

Goetz, Anne Marie. "Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force?" *Gender Myths and Feminist Fables*, pp. 85–103., doi:10.1002/9781444306675.ch5.

Gottfredson, Michael R., and Travis Hirschi. *A general theory of crime*. Stanford University Press, 1990. Hargreaves,

Julija Michailova and Inna Melnykovska, *Gender, corruption and sustainable growth in transition countries*

Kidwell, Jeaneen M., Robert E. Stevens, and Art L. Bethke. "Differences in ethical perceptions between male and female managers: Myth or reality?" *Journal of Business Ethics* 6.6 (1987): 489493.

Musembi, Celestine Nyamu. "De Soto and land relations in rural Africa: breathing life into dead theories about property rights." *Third World Quarterly*, vol. 28, no. 8, 2007, pp. 1457–1478., doi:10.1080/01436590701637334.

Omer Gokcekus and Ranjana Mukherjee. "Gender and Corruption in the Public Sector" *Global Corruption Report 2004*, 2004 Quinones, Sam. 1999. "Stop!" Ms. (December): 24.

Sung, Hung-En. "Women in government, public corruption, and liberal democracy: a panel analysis." *Crime, Law and Social Change*, vol. 58, no. 3, 2012, pp. 195–219., doi:10.1007/s10611012-9381-2.

Swamy, Anand V., et al. "Gender and Corruption." *SSRN Electronic Journal*, 2001, doi:10.2139/ssrn.260062.

Taiye, Ad. "Gender and Corruption: Insights from Nigeria Democracy (1999 – 2008)." *African Research Review*, vol. 3, no. 4, June 2009, doi:10.4314/afrev.v3i4.47543.

Transparency International, 2007, and GTZ, 2004, 2009

II

**UČEŠĆE I PREDSTAVLJANJE
ŽENA U POLITICI
U BOSNI I HERCEGOVINI**

UVODNA RIJEČ

Elvira Mujkić

Širom svijeta žene se motivisane i educirane da uzmu veće učešće u procesu odlučivanja i da se bore za prava koja su im osporavana, i u BiH postoji potreba za većim učešćem žena u politici ali i javnom životu. Upravo je TI BiH Akademija za političko osnaživanje žena kreirana s ciljem ohrabriranja žena na aktivnije učešće u svim segmentima društvenog i političkog života. TI BiH Akademija koja je u ovom ciklusu održana u Istočnom Sarajevu, Bijeljini, Zenici i Bihaću izazvala je podjednako veliki interes žena različitih zanimanja, interesovanja i različite životne dobi. Posebno raduje činjenica da je ovogodišnja Akademija okupila učenice, studentice, majke, afimisane političarke, zaposlene i nezaposlene žene, aktivistice i poduzetnice. To je dokaz da su žene koje rade i djeluju u različitim okolnostima širom BiH motivisane da se aktivnije uključe u proces donošenja odluka koje se tiču njih samih ali i ljudi iz njihovog neposrednog okruženja. Dalje, kao predavač izuzetno sam pozitivno iznenađena energijom i idejama koje su prezentovale sve polaznice TI BiH Akademije. Naime, kroz interaktivan rad zajedno smo učili koliko je važan strateški pristup organizaciji kampanje ili projekta za bilo kakav aktivizam i učešće u kreiranju politika ali i konkretnih društveno korisnih projekata.

Dalje od stereotipa

Polaznice TI BiH Akademije radile su skupa na razradi kreativnih ideja i programa kojima bi riješile aktuelne probleme u njihovim gradovima, opštinama ili mjesnim zajednicama. Nakon samo dva dana učešća na TI BiH Akademiji sve polaznice su radile u timovima u kojima nije bio prostora za bilo kakve razlike i nesuglasice, bile su ujedinjene idejom i željom za pozitivnim promjenama. Najiskrenije se nadam da će se taj timski duh prenijeti na druge sfere njihovog rada i djelovanja, da će iskoristiti znanje i poznanstva stečena u toku TI BiH Akademije i da će biti podrška jedna drugoj u budućnosti. Također, toplo preporučujem svim učesnicama da ne odustaju od svojih snova i da nikada ne okončajuju borbu za svoja prava ali da znaju da su jake onoliko koliko i njihov motiv.

(NE)RAVNOPRAVAN POLOŽAJ ŽENA U POLITICI BOSNE I HERCEGOVINE

Senija Skopljak Kalčo

Unapređenje položaja žena i postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca su pitanja ljudskih prava i uvjeti za socijalnu pravdu i ne trebaju se promovirati izolirano kao žensko pitanje. Oni su način izgradnje održivog, pravednog i razvijenog društva (Pekinška deklaracija i Platforma za akciju, 1995).

U bosanskohercegovačkom društvu je evidentno nametanje dvostrukih standarda, jednih za žene, a drugih za muškarce. Shodno tome, smješteni su u odvojene sfere - ženi pripada privatna sfera doma i porodice, a muškarci raspolažu čitavim spektrom društvenih djelatnosti. Ukorijenjene predrasude i stereotipi kao i cjelokupna kulturološka percepcija rezultiraju izuzetno diskriminirajućom i nejednakom raspodjelom društvene moći između muškaraca i žena. Političku djelatnost, nosioci tradicionalne patrijarhalne svijesti i radikalnog konzervativizma doživljavaju isključivo kao mušku djelatnost. Ovakvo pogrešno izgrađeno poimanje politike, sa duboko obilježenim floskulama, snosi odgovornost za nedovoljnu političku aktivnost žena, s obzirom na to da je politika definirana prema normi stereotipnog modela muškarca kao jedinog funkcionalnog i neprikosnovenog autoriteta na polju javnosti. Pri tome, žene koje odluče da naprave iskorak van usko postavljenih okvira, naročito u pravcu političkog angažmana, nerijetko su izložene potcjenjivanju sposobnosti i omalovažavanju inteligencije. Žene se još uvijek posmatraju kroz prizmu biološke uloge i reproduktivne funkcije, a često kao i seksualnog objekta, te im se dodjeljuje tek poneka sekundarna uloga u rješavanju krucijalnih pitanja, zanemarujući se njihov stvarni potencijal. Međutim, osim patrijarhalne ideologije i običaja, cijeli je još niz faktora i razloga od kojih zavisi mogućnost i želja da se žene uključe u političke procese: obrazovanje, socijalni i profesionalni faktor, ekonomska zavisnost, bračni status, nedostatak podrš-

ke, a često i nedovoljna zainteresiranost. Ratno naslijeđe, problemi tranzicijskog društva i siromaštvo su jedan od najčešće korištenih izgovora za odsustvo sistemskog i efikasnog pristupa rješavanja problema spolne, direktne i indirektno diskriminacije. Sve navedeno ukazuje na ozbiljnu distorziju našeg društva što direktno dovodi do stavljanja ženskih prava na margine javnog diskursa.

Bosna i Hercegovina je ratificirala brojne međunarodne dokumente koji se odnose na ravnopravnost spolova i jačanje položaja žena, neki od njih su: Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o političkim pravima žena, Deklaracija o ravnopravnosti žena i muškaraca, Pekinška deklaracija sa Platformom za akciju, a najznačajni domaći pravni izvori su: Zakon o zabrani diskriminacije žena u BiH i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH i vrlo značajan Gender akcioni plan 2006. Uprkos različitim nastojanjima da se poboljša zastupljenost žena u vlasti rezultat je izostao jer je de facto na djelu stagnacija. Postojeći zakonski i institucionalni okvir još uvijek nije dovoljno zaživio u svrhu poticanja ženskog političkog angažmana i primjetan je raskorak između normativnog i stvarnog stanja. Čak i sama postojeća zakonska odredba iz Zakona o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH u kojoj rodna kvota mora biti u minimalnom procentu od 40% manje zastupljenog spola na izbornim listama je diskriminirajuća. Iako je ista, povećana s 33% na 40% ne smije se posmatrati kao zadovoljavajuća. Žene čine 52% glasačkog tijela u Bosni i Hercegovini, međutim, ovaj procenat ne odražava broj dovoljne zastupljenosti žena u zakonodavnim organima na državnom i entitetskom nivou. Isti problem je prisutan i u izvršnoj vlasti u BiH. Niti jedna žena nije bila predsjedavajuća ili zamjenica predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH otkako ovaj izvršni organ postoji. Dalje, od potpisivanja Dejtonskog sporazuma do danas, Predsjedništvo BiH nije imalo niti jednu ženu u svom sastavu. Još je veći paradoks što Bosna i Hercegovina ima vrlo visok procenat visokoobrazovanih žena, međutim ni ta činjenica nije dovela do evidentnijeg povećanja broja žena u procesu donošenja odluka. 7,2% je muškaraca s univerzitetskom diplomom, što je dvostruko manji broj od žena, kojih je 14,3%. Diskriminacija prema ženama se produbljuje i odražava imenovanjem muškaraca na rukovodeća mjesta, a žene samo zauzimaju figurativna mjesta kao posljedica udovoljavanju izborne kvote. Pozicije moći u strankama rezervisane su isključivo za muškarce, a žene u skladu sa svojom nižom pozicijom moraju da prihvataju politička pravila donesena sa vrha hijerarhijske

Ijestvice. Raspoloživi, statistički i drugi podaci su zaista poražavajući u pogledu zastupljenosti žena u političkoj sferi.

Neophodno je mijenjati svijest o potrebi rodne ravnopravnosti i realizirati politike jednakih mogućnosti kroz specifične, afirmativne programe i radionice, naročito u slabije razvijenim područjima. Nužno je stimulirati kontinuiranu edukaciju žena i time jačati njihovo samopouzdanje i želju za političkim djelovanjem. Budući da mediji imaju iznimno važnu ulogu u oblikovanju javne percepcije ključno je pružiti veći medijski prostor ženama u promotivnim i informativnim kampanjama, od lokalnog do državnog nivoa, vodeći pažnju na rodno osjetljiv jezik. U strategije za postizanje rodne ravnopravnosti, pored uvođenja rodne perspektive u javne politike i rodne analize, svakako spada i rodno budžetiranje, kao neizostavan faktor. U ovom sveobuhvatnom procesu važno je obezbijediti proaktivnu ulogu muškaraca jer rodna ravnopravnost ne podrazumijeva rat spolova ili pobjedu i superiornost jednog spola nad drugim. Ona podrazumijeva zapravo sinergiju oba spola, a sve u cilju postizanja suštinske demokratije, poštivanje i mogućnosti za ostvarivanje svih ljudskih prava, podjednako.

Literatura:

1. Agencija za statistiku BiH, Sarajevo 2013, podaci iz Ankete o radnoj snazi 2013.
2. Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH ("Službeni glasnik BiH", 18/13)
3. Jačanje uloge žena u javnom i političkom životu Bosne i Hercegovine, Udruženje Pravni institut u BiH, 2016.
4. <http://www.infohouse.ba/>

MJESTO ŽENA I KULTURE U POLITICI

Sara Radanović

Prisustvom radionici Akademije za političko osnaživanje žena imala sam priliku postojećoj viziji i posmatranju ličnog i opšteg djelovanja dodati novi pristup analize sredine, sistema u kojem živimo kao i politike koja je zastupljena. Svjedoci smo raznih manipulacija na svim nivoima vlasti, pa da bismo pokušali shvatiti političku zamisao, igru i borbu, moramo uzeti u obzir i naučne postavke, analize i koncepcije.

Riječ politika se može shvatiti kao sinonim za moć i kao sinonim za upravljanje. U oba slučaja ona predstavlja aktivnost kojom se ponašanje drugih usmjerava u skladu sa vlastitim ciljevima. Pojedine oblasti društvenog javnog života imaju svoje ciljeve, pa se tako govori o obrazovnoj, privrednoj, zdravstvenoj politici... Politika predstavlja početnu raznovrsnost stajališta, te je cilj pomirenje razlika među uključenim stajalištima. Uključuje opštu i posebnu politiku. Iskustva, znanja, nivo svijesti građana, kao i političara, različiti su od grada do grada, no identična je potreba za saradnjom skupina iz dvije osnovne podjele politike. Na taj način se teži elementarnoj realizaciji programa svakog nivoa, odnosno vrsta politike. To je korak koji nameće pitanje spremnosti učesnika programa da pređu sve barijere, od entitetskih do etničkih, kao i pitanja spremnosti rušenja predrasuda i stereotipa. Komunikacija je vodeći segment i na nju se treba snažno osloniti ako se teži ravnopravnosti i ispravnom dostizanju ciljeva opštih i posebnih politika. U ovom radu akcenat je na kulturnoj politici, kao jednoj od najvažnijih posebnih politika. Kultura je nivo opstanka. „Ukoliko jedan narod izgubi svoj kulturni identitet ne ostaje mu ništa drugo osim da bude jeftina radna snaga koja će se baviti nekim drugim stvarima, a izgubiti potpuni smisao bivstvovanja u ovakvom sistemu i svijetu“ - navodi su promišljenih umova. Naravno, koliki je značaj kulture, govori i činjenica da bez kulture nema bića, a bez bića nema ničega. Osim ništavila. I fenomen. Pojam kulturna politika označava sprovođenje društveno prihvaćenih ciljeva u kulturi javnog interesa. Kulturna politika jednog društva ispoljava se u

trostrukom vidu: - kroz teorijske postavke koje su u skladu sa opštim tendencijama društvenog razvitka i koje su uslovljene ideologijom određenog društva, ali i naučnim dometima sociologije i teorije kulture; - kroz manje ili više precizno definisane ciljeve i zadatke kulturne politike; - kroz sistem metoda i instrumenata realizovanja ciljeva i zadataka kulturne politike. Razmatrajući odnos između države i kulture pokušavaju se ponuditi odgovori na nekoliko pitanja:

- 1) Da li je politika države u oblasti kulture svrsishodna?
- 2) Čime je uslovljena (ekonomski, politički i kulturni imperativ)?
- 3) Na kakve se sve načine može voditi i ostvarivati?

U većini zemalja za formulisanje i sprovođenje nacionalne kulturne politike nadležno je ministarstvo kulture ili odgovarajuće paradržavno tijelo (vijeće za kulturu - umjetnički savjet). Postoji bar sedam osnovnih modela kulturne politike, izvedenih na osnovu uočenih sličnosti u kulturnoj politici niza zemalja različite privredne razvijenosti, političkog sistema i kulturne tradicije. Početna definicija za sprovođenje kulturne politike u BiH navodi da je Akcioni plan realizovan u potpunosti u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova te se svi indikatori, ciljevi, mjere i aktivnosti odnose podjednako na muškarce i na žene. Da li je situacija zapravo takva? Dubeke podjele, ipak, još uvijek vladaju u bosanskohercegovačkom društvu. Građani, emancipovani i korektni u nastojanju ostvarenja ličnih i opštedruštvenih ciljeva, bi trebali biti okrenuti razvoju, učenju i težnji ka postizanju pravednijeg društva. Ono je danas i svedeno na nivo težnje jer su izazovi, moć i vlast rezervisani za muškarce, ako govorimo o većini političkog djelovanja, dok su za žene eventualno dostupna socijalna, humanitarna i druga pitanja koja su na marginama političke i ekonomske moći. Programom ostvarivanja Strategije kulturne politike u BiH predviđeno je i njeno uključivanje u proces evropskih integracija, saradnja u oblasti kulture, afirmacija kulturne politike i kulturnih različitosti u BiH, korištenje resursa kulturnog naslijeđa i podrška razvoju kulture kroz turističku valorizaciju ukupne baštine, ulaganje u ključne projekte obnove pozorišnih kuća, muzeja, izgradnja novih kulturnih centara, formiranje kulturno-informativnih centara u svijetu i valorizacija međunarodnih kulturnih projekata te manifestacija u promociji novih kulturnih vrijednosti, kao i novog imidža BiH, uz intenzivniju međunarodnu saradnju. Uobičajeno se smatra da kulturna politika počiva na 3 stuba: kulturna baština, stvaralaštvo i transmisija kulture, pojam koji pokriva specijalizovano

umjetničko obrazovanje, kao i akcije kulturne demokratizacije. Danas je u Evropi sve više istraživanja o značaju modernih kulturnih klastera koji podrazumijevaju okupljanje konkurentskih preduzeća koja imaju interes da sarađuju i na taj način povećaju svoj profit. Postoje klasteri proizvodnje, kao što je Hollywood, gdje se okupljaju preduzeća iz oblasti kulture. Kulturni klasteri se nalaze i u Beču i Amsterdamu, gdje su u jednom kvartu koncentrisani najveći muzeji, što pospješuje njihovu posjećenost. Mješoviti klasteri povezuju ekonomiju, privredu, kulturu i tako su u Liverpulu, Nantu, Mančesteru i Barseloni klasteri investirani u zapuštena industrijska naselja koja su nakon toga oživjela i donosila profit. Ako se kultura ne prožima sa ostalim socio-ekonomskim djelatnostima, klaster neće biti uspješan.

Kulturi, kao i ženama u politici treba dati status koji zaslužuju. U prilog tome govore borbe kroz istoriju, odnosno prikazani načini i alati za prevazilaženje problema. Osvrt je na istorijsku revoluciju u Petrogradu 1917. godine. Naime, 8. marta 1917. godine su prvi put na Nevski bulevar izašle žene sa političkim zahtjevima. Demonstracije su bile početak revolucionarnih događaja. U znak sjećanja na taj dan 1921. godine, 8. mart je proglašen praznikom.

Naime, kako navodi Sputnik Srbija, sve je počelo zbog problema sa snabdijevanjem hrane u Petrogradu. Hljeba u gradu je bilo, ali sistem raspodjele praktično nije radio - ispred pekara su bili veliki redovi. Građani su nekad razbijali izloge, ali svi ti slučajevi, iako su stvarali nervoznu atmosferu u gradu, nisu ličili na revoluciju. Osmog marta žene su izašle na ulice. U petrogradskim fabrikama je tada radilo 50.000 žena (u samom gradu je živjelo oko milion ljudi). Podržale su ih i žene vojnika koje su se umorile čekajući povratak muževa sa fronta. Po čitavom gradu su se od samog jutra 8. marta održavali ženski mitinzi, a one su tražile hljeb, pristojne uslove za rad i okončanje rata. Najviše su protestovale žene koje su morale da hrane djecu.

„Revoluciju su započele gladne žene i gladna djeca, tražeći hljeb. Oni su počeli sa demoliranjem tramvajskih vagona i malih prodavnica. Tek nakon toga ženama su se pridružili radnici i političari i svi zajedno su poželjeli da promijene državno uređenje“, opisao je ove događaje sociolog Pitirim Sorokin.

Nakon toga je krenula lančana reakcija. U gradu je niz preduzeća prestao sa radom i na ulicu, oduševljeni uspjehom ženskih demonstracija, izašli su muškarci. Nedjelju dana kasnije monarhija je bila uništena. Na smrznutim ulicama Petrogra-

da vojnici su odbili naređenje da pucaju - pred njima su stajale žene. Dojučerašnji seljaci nisu razumjeli zašto treba da pucaju u njih. Kako da otvore vatru na radnice koje u rukama nisu imale nikakvo oružje, čak ni kamen? Vojnici su spustili oružje, da bi ga odmah nakon toga ponovo podigli, ovog puta na komandante. Sa tim događajem je počela Februarska revolucija.

Početkom 20. vijeka ton svjetskoj politici davali su socijalisti. Najmoćniji pokret iz socijalističkih pokreta – socijaldemokratski - već je imao uticajne frakcije u parlamentima zemalja kao što su Francuska i Njemačka. Socijaldemokratija koju su stvorili Karl Marks i Fridrih Engels postala je međunarodna pojava.

Od 1911. godine do početka Prvog svjetskog rata njemačke socijaldemokrate (žene u Njemačkoj — Klara Cetkin i Roza Luksenburg) obilježavali su Međunarodni dan žena. Praznik je imao jasnu političku obojenost: socijalisti i njihove pristalice su organizovali mitinge i marševe pod političkim parolama. Datum praznika nije bio tačno utvrđen, tokom nekoliko godina on se proslavljao na različite datume.

Posljednji jedinstveni Međunarodni dan žena obilježen je 1914. godine. Tokom ratnih godina položaj žena u ruskom društvu se promijenio. Zbog masovne mobilizacije muškaraca, sve više stručnih profesija su preuzimale žene.

Na primjer, pojavile su se žene kondukteri u javnom prevozu. Međutim, zajedno sa pravima, ljepši pol je dobio i obaveze. Zamijenivši muškarce koji su otišli na front, žene su postale glave porodice. Zato su one sve više osjećale nepravdu, jer je i ekonomska situacija u zemlji zavisila od njih, a umjesto priznanja dobile su beskonačni rast cijena i deficit najosnovnije robe.

Nakon Oktobarske revolucije Lenjin je 8. mart proglasio za državni praznik i tokom sovjetskog perioda na taj datum se proslavljalo „herojstvo radnica“.

Navodeći jedan od ključnih događaja u istoriji u kojem su žene pokazale učešće u politici, zaključujemo da nakon toliko vremena njihov položaj je i dalje upitan i različit od države do države. Pored zahvalnosti, nove generacije su dužne dosljednost, istrajnost u borbi za jednaka prava i otpor ka svim vrstama diskriminacije. Konkretno u BiH, nedostaje praktična realizacija, koordinacija i demokratizacija na lokalnom i regionalnom nivou, ali se ne smije odustati od težnje za sistemskim promjenama. Krajnje vrijeme je za iste. Kroz rad, nastojalo se ukazati na značaj,

ulogu i međusobno preplitanje, možemo slobodno reći, dva ključna stuba u društvu: žene, kao prevashodno stuba porodice, pa potom i društva, i kulture bez koje nema napretka ni oplemenjivanja.

Izvori:

Politika; Sputnik Srbija; Publikacija, Akademija za političko osnaživanje žena 2017.

UČEŠĆE I PREDSTAVLJANJE ŽENA U POLITICI U BOSNI I HERCEGOVINI

Dunja Jalimam

“Ženama u politici zamjeram što nisu glasnije i jače, što ne traže da dobiju ono za šta su sposobne. Njihova marginalizacija nije uvijek rezultat objektivnih okolnosti, ponekad žene same nisu spremne da se bore za svoje mjesto. Živimo u konzervativnom društvu, gdje je muškarac neprikosnoven. Posebno u politici koja je, uslovno rečeno, muški posao, gdje se ženama teško nađe mjesto. Drago mi je da ja razbijam neku vrstu paradigme o ženama u politici i moj put kroz politiku pokazuje da žene, kada dobiju priliku, znaju tu priliku i opravdati”, riječi su Amre Babić, načelnice Općine Visoko. Amra Babić je kao nezavisna kandidatkinja na Lokalnim izborima održanim 2016. godine odnijela uvjerljivu pobjedu i time postala jedna od ukupno šest načelnica u Bosni i Hercegovini.

Za (aktivno) učešće žena u političkom životu vezuju se brojni faktori, od obrazovanja, profesionalnog statusa do vrste i karakteristika izbornog sistema države. Ipak, na odluku žena da se aktivno uključe, odnosno ne uključe, u političke procese najveći uticaj ima njihovo okruženje kao i postojanje različitih predrasuda i tradicionalnih stavova u pogledu žena i njihovog učešća u politici.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini usvojen je 2003. godine i do danas predstavlja najvažniji instrument za postizanje ravnopravnosti spolova i uvođenje principa ravnopravnosti spolova u javne politike i propise. Odredba člana 20 (1) Zakona propisuje da će državna tijela na svim nivoima vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica sa javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, osigurati i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ravnopravna zastupljenost po-

stoji kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu 40% i on je, kao prag ravnopravne, odnosno neravnopravne, zastupljenosti definiran u skladu sa međunarodnim standardima, a posebno standardima Vijeća Evrope. Tek deset godina nakon usvajanja Zakona o ravnopravnosti spolova izvršena je harmonizacija Izbornog zakona sa gore spomenutom odredbom ZoRS-a. Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine usvojen je 2012. godine u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, a 2013. godine u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH. Zakon se odnosio na odredbe koje regulišu rad tijela za provođenje izbora, kao i odredbe koje regulišu certifikaciju i predlaganje kandidata/kinja za izbore, dok su se izmjene odnosile na nužnost postojanja 40% predstavnika/ca manje zastupljenog spola na listama. Tako je poseban napredak učinjen u pogledu položaja žena na kandidatskim listama, gdje je omjer od 30% povećan na 40%. Time je ostvaren značajan napredak u pogledu učešća žena u političkom životu Bosne i Hercegovine.

a) Profil političarke u Bosni i Hercegovini

Agencija za ravnopravnost spolova BiH kreirala je profil kandidatkinje na Općim izborima 2014. analizom upitnika koji je ispunilo 107 polaznica sedam radionica:

- Prosječna političarka koja je kandidat na Općim izborima 2014. godine u prosjeku ima 38 godina, udata je i ima dvoje djece te je završila dodiplomski studij;
- Nalazi se na šestom mjestu na kandidatskoj listi, te do sada nije bila imenovana na neku funkciju ispred svoje političke partije;
- Članica je organizacije žena u svojoj političkoj partiji i smatra da podršku koju žene unutar te organizacije dobivaju nije dovoljna. Smatra da žene mogu mnogo toga uraditi, ali nisu dovoljno nagrađene za svoj rad i trud;
- Najvećim izazovom smatra dominantan položaj muškaraca u odnosu na žene.

Učešće žena na Općim izborima 2014. godine

Predsjedništvo BiH

Za članove Predsjedništva BiH se kandidovalo 17 kandidata/kinja, a od toga samo

jedna žena i to za srpskog člana Predsjedništva, koja nije izabrana. To ne čudi, s obzirom na to da Bosna i Hercegovina od sticanja nezavisnosti, odnosno od prvih Općih izbora 1996. godine, pa do danas nije imala niti jednu ženu članicu Predsjedništva, pa se lako može zaključiti da je najviši organ vlasti u Bosni i Hercegovini rezerviran isključivo za muškarce.

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH

Za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH kandidovalo se 747 kandidata/kinja, od toga 306 žena, odnosno 40,96%. Prema službenim rezultatima, u Predstavnički dom PS BiH je izabrano deset žena (23,81%), i to šest žena je izabrano direktno, a četiri su mjesto dobile putem kompenzacijskih mandata.

Parlament Federacije BiH

Za Parlament Federacije BiH se kandidovalo 1.337 kandidata/kinja, od čega 583 žene, odnosno 43,60%. Prema službenim rezultatima, u Parlament FBiH je izabrana 21 žena (21,43%), i to 12 njih direktno, a devet žena je dobilo mjesto u Parlamentu FBiH putem kompenzacijskih mandata.

Skupštine kantona

U novoizabranim kantonalnim skupštinama udio žena varira, i to od Skupštine Livanjskog kantona gdje je od ukupno 25 izabраних zastupnika/ca samo jedna žena; Skupštine Unsko-sanskog kantona gdje su, od ukupno 30 mandata, samo dva pripala ženama pa do Skupštine Zapadno-hercegovačkog kantona, gdje je ostvaren ubjedljivo najveći udio žena, i to od 23 mandata čak 7 je pripalo ženama. Druga skupština po najvećem udjelu žena jeste Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona, gdje od ukupno 30 mandata, osam ih je pripalo ženama.

Na Općim izborima 2014. godine izabrano je ukupno 19,90% žena na svim nivoima vlasti, što predstavlja mali napredak u pogledu učešća žena u politici i vlasti u odnosu na ranije izborne godine, ali je i dalje daleko od zakonski predviđenih 40% i očekivanja udruženja koja se bave pitanjem žena i ravnopravnosti spolova u BiH.

b) Učešće žena na Lokalnim izborima 2016. godine

Na Lokalnim izborima održanim 2016. godine od ukupno 418 kandidata/kinja za načelnika/gradonačelnika, samo 26 su bile žene. Bosna i Hercegovina je dobila ukupno 6 načelnica (i nijednu gradonačelnicu), i to 5 u Republici Srpskoj a jednu u Federaciji BiH, što predstavlja mali pomak u odnosu na prethodne Lokalne izbore održane 2012. godine, kada je izabrana jedna načelnica manje.

Kada je riječ o izborima za općinska vijeća / skupštine opština i gradska vijeća / skupštine gradova **na Lokalnim izborima 2016. godine, od izabranih ukupno 3.121 vijećnika/ca tj. odbornika/ca, žena je 570.** U odnosu na Lokalne izbore 2008. godine, kada je bilo izabrano prosječno 15% žena u općinskim vijećima / skupštinama opština, te u odnosu na Lokalne izbore 2012. godine sa prosjekom od 17,1% izabranih žena, 2016. godine procenat izabranih žena je, iako tek neznatno povišen, ipak najviši do sada – prosječni postotak osvojenih mandata, tj. učešća žena u općinskim / gradskim vijećima je 18,34%. U četiri općine nije izabrana niti jedna žena, a samo u jednoj općini su žene dostigle 54,55%, tj. od izabranih 11 vijećnika 6 je žena (Opština Kupres, Republika Srpska). Analiza predizborne kampanje Centra za izborne studije pokazala je da su žene bile puno konkretnije u toku ove izborne kampanje. Medijsko učešće žena u predizornoj kampanji iznosilo je svega 10%, u odnosu na 90% učešća muškaraca. Analizirane su izjave kandidata i kandidatkinja, i to tako što su označavane kao relevantne ili nerelevantne, pri čemu se relevantna izjava definisala kao izjava koja se tematski odnosila na pitanja iz domena lokalne politike. Analiza je pokazala da su žene imale znatno relevantnije izjave od muškaraca, i to 55% prema 48%, kao i da su bile konkretnije u odnosu na muškarce (23% prema 19%), odnosno ponudile su konkretnija rješenja lokalnih problema. Sprovedeno istraživanje nudi i detaljan prikaz učešća i zastupljenosti žena u predizornoj kampanji po političkim strankama, te ćemo kao primjer navesti najbolji i najgori rezultat. U Našoj stranci od 318 izjava u medijima 112 izrekle su žene, dok su u Stranci demokratske akcije, od ukupno 524 medijske izjave ili gostovanja, svega devet kazale žene. Iako su obje stranke imale više od 40% žena na kandidatskim listama (NS 42%, SDA 41,3%), Naša stranka je imala 35% njih u medijima, a SDA samo 1,7%.

Umjesto zaključka

Postavlja se pitanje šta zapravo pokazuju i dokazuju navedene statistike i analize? Pokazuju da, iako zakonski okvir predviđa najmanje 40% političke zastupljenosti žena na svim nivoima vlasti, rezultati Općih izbora održanih 2012. godine, kao i rezultati Lokalnih izbora iz 2016. godine svjedoče upravo suprotno, odnosno da taj procenat nismo dostigli ni na jednim dosada održanim izborima u BiH. Činjenica jeste da u proteklih deset godina nismo značajno odmakli od 20% zastupljenosti žena u predstavničkim tijelima bilo na državnom, entitetskom, kantonalnom ili lokalnom nivou. S obzirom na to da procenat učešća žena sa svakim izborima raste za otprilike 1-2 posto, možemo predvidjeti da će se, ako se kandidovanje i izbor žena nastavi ovim tempom i intenzitetom, zakonska rodna kvota od 40% moći ostvariti u lokalnim organima vlasti približno tek 2060. godine.

Jasno je da je ravnopravno učešće žena i muškaraca u političkom i javnom životu jedan od uslova demokratije. Međutim, primarna odgovornost za povećanje političke participacije žena i dalje leži na političkim strankama, koje se ovim pitanjem bave deklarativno, sporadično i vremenski ograničeno na periode predizbornih kampanja. Osiguranje rodne ravnopravnosti u političkom životu preduslov je postizanju rodne ravnopravnosti u društvu, generalno. Imajući to na umu, neophodno je vršiti stalnu afirmaciju žena i poticati njihovu političku uključenost, i to dvojako: prije svega, političke partije su te na kojima leži primarna odgovornost za osiguranje i zalaganje boljeg položaja žena kao i poštivanje rodne ravnopravnosti kao univerzalne vrijednosti, ali i preko žena političarki koje su dužne boriti se protiv bilo kojeg vida diskriminacije, neravnopravnosti i stereotipa u medijima i u društvu te time poticati druge žene na međusobno podržavanje i učestvovanje u javnom životu.

Bosna i Hercegovina ima veliki broj obrazovanih, kvalitetnih i sposobnih žena koje je neophodno potaknuti da se angažuju u svim oblastima društvenog i političkog života. Tek zajedničkim djelovanjem oba spola i ostvarivanjem pune rodne ravnopravnosti moguće je ostvariti uspjeh u pravom smislu te riječi.

Izvori:

1. <https://ba.boell.org/bs/2016/10/16/lokalni-izbori-2016-u-bosni-i-hercegovini>
2. <http://infohouse.ba/doc/Zastupljenost-zena-u-politici.pdf>
3. <http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/11/1995-2015-Žene-i-politički-život-u-postdejtonskoj-Bosni-i-Hercegovini.pdf>
4. http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/02/Mapa_Politicka-participacija_Editata_Knjizni-blok_Za-stampu.pdf
5. http://soc.ba/ako-nastavimo-ovim-tempom-i-intenzitetom-do-2060-godine-bismo-mogli-imati-minimalno-40-zena-u-vlasti-u-bosni-i-hercegovini/#_ftn3
6. <http://efm.ba/2017/03/20/lokalni-izbori-u-bih-2016-i-politicka-participacija-zena-ni-blizu-40/>

PORODICA vs KARIJERA – IZAZOV ZAPOSLENE ŽENE

Jasmina Bešliagić

Statistički podaci govore o tome kako je položaj žena na tržištu rada i u radnim odnosima znatno nepovoljniji u odnosu na položaj muškaraca, te da su žene u znatno većoj mjeri izložene različitim oblicima diskriminacije posebno u oblasti zapošljavanja i rada. Žene se znatno više susreću sa diskriminirajućim ponašanjem kako u samom postupku zapošljavanja, tako i prilikom ostvarivanja prava i sloboda iz radnog odnosa, kao npr. prilikom ostvarivanja prava na napredovanje i profesionalno usavršavanje, ostvarivanje prava na platu, dopuste i slično, ali i kada su u pitanju uslovi i načini prestanka radnog odnosa. Ilustracije radi potrebno je istaknuti činjenicu da su žene za jednake poslove plaćene znatno manje nego muškarci, da je udio žena u part time poslovim veći u odnosu na muškarce, da je zastupljenost žena u poslovima veće odgovornosti i pozicioniranosti mnogo manja, da su žene u znatno većem broju slučajeva izložene seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu, da porođajno odsustvo uglavnom koriste žene i slično. Sve ovo za posljedicu ima dovođenje žena u neravnopravan, diskriminirajući položaj, ne samo pri zapošljavanju i na radnom mjestu, već i u društvu uopšte.

Uz istaknute, kao i probleme koji se mogu dovesti u vezu, opravdano se postavlja pitanje kako zaposlenoj ženi polazi od ruke uskladiti porodični i profesionalni život i da li je to uopšte moguće bez odricanja u jednoj ili drugoj sferi njenog života? Naime, pitanje usklađivanja porodičnog života koji uključuje prije svega majčinstvo, brigu o djeci, kući i brojne druge obaveze, i profesionalnog života koji obuhvata obrazovanje, zapošljavanje, usavršavanje i posvećenost poslu, u najvećoj mogućoj mjeri predstavlja iznimno složen problem sa kojim se susreću žene na području rada i radnih odnosa. U današnje vrijeme, žene su postale dvostruko ili višestruko opterećene. Pred njih se stavlja svojevrsan izbor između

porodičnog i profesionalnog života, te su stavljene pred određene životne odluke i izazove koji nisu svojstveni muškarcima, niti će u skoroj budućnosti biti. S druge strane, takav izbor ne ostavlja ženama isuviše prostora za prosuđivanje, jer se radi o životnim kategorijama koje su apsolutno neuporedive.

Kada razmatramo problem usklađivanja profesionalnih obaveza i napredovanja u karijeri s jedne strane i porodičnih obaveza i privatnog života s druge strane, također se postavlja pitanje zašto se pred žene uopšte postavljaju takve vrste izbora? Naime, žene danas uistinu sve više rade na svojim radnim mjestima, dok se njihov radni doprinos u kući gotovo nikako nije promijenio. Zahtjevi rada nisu usklađeni s porodičnim potrebama, pa se, u pravilu, poslu u kući pridodao onaj na radnom mjestu, a sve to opet radi poboljšavanja kućnog budžeta na uštrb žena, naravno. Tako je ženi stavljen dodatni teret. Pri tome nije na odmet pomenuti kako su žene i muškarci načelno ravnopravni u svim sferama čovjekovog života, te da im tu ravnopravnost garantuju brojni propisi međunarodnog i domaćeg karaktera, uključujući i Ustav, kao najviši pravni akt jedne države. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, kao *lex specialis* u ovoj oblasti, ide i korak dalje, te eksplicitno garantuje ravnopravnost roditelja i staratelja u usklađivanju obaveza iz porodičnog i profesionalnog života.

Ipak, zbog još uvijek tradicionalnog shvatanja uloge žene u društvu, smatra se da je ženi imanentnija uloga majke i domaćice, pa se zato pretpostavlja da joj je karijera uvijek na drugom mjestu (ili bi bar trebala biti). Navedeno poslodavcima sugerise da prilikom donošenja odluke o zapošljavanju ili napredovanju osoba ženskog spola – zaposlite radije muškarca i omogućite mu napredovanje jer je muškarac dostupniji, produktivniji i odgovorniji prema poslu, a žena, u pravilu, više odsustvuje s posla, posao joj nikad nije na prvom mjestu, žena i ne treba da napreduje jer ona to zapravo i ne želi, jer joj je to dodatni teret i odgovornost i itd. Usljed navedenog, kao i nedovoljne podrške porodice, uže i šire društvene zajednice, ženama se šalje jasna poruka: mjesto žene je u porodici, u kući i uz djecu, pri čemu se ne vodi računa o posljedicama koje ova društvena norma proizvodi.

Međutim, sve je više žena na tržištu rada koje su profesionalno usmjerene na razvoj karijere, tako da se one isključivo bave poslom, a područje porodice stavljaju u drugi plan. U prilog ovoj konstataciji govore i provedena istraživanja koja pokazuju kako žene zaposlene u privatnim preduzećima na stručnim poslovima sve češće koriste minimum (od

40, 42 ili 60 dana) porođajnog odsustva, samo kako bi zadržale posao i omogućile profesionalno usavršavanje i napredovanje. Unatoč tome, žene su ipak smještene na nižim pozicijama u rukovodećim strukturama rada i upravljanja, te su izložene nejednakosti plaća u odnosu na muškarce.

Usklađivanje porodične i profesionalne uloge žena u društvu još nigdje nije postignuto na zadovoljavajući način, iako postoje zemlje koje ovom području pridaju posebnu važnost i pokušavaju djelovati putem svojih rodni politik na usklađivanje i ravnomjerno opterećenje žena i muškaraca u balansiraju njihovih porodičnih i radnih uloga, što nažalost nije slučaj u Bosni i Hercegovini. Naime, Bosna i Hercegovina je postsocijalistička država koja se veoma teško oslobađa relikata prošlosti. Tako je i dalje aktuelan model „dvije plate“ koji podrazumijeva zapošljavanje žena, ali ne iz „ljubavi“ prema ženama, već iz potreba za izlaženjem države iz krize koja ju je zahvatila nakon II svjetskog rata, odnosno nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu, ukoliko posmatramo noviji period. Tako su žene postale višestruko opterećene brigom za djecu, muškarcima i starima, brigom oko domaćinstva, samim poslom, ali i političkim angažmanom. Nije zanemariva niti činjenica da je nekim od posljednjih izmjena zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, izjednačena starosna dob muškarca i žene kao jedan od uslova za sticanje prava na starosnu penziju, iako je praksa Evropskog suda za ljudska prava usmjerena ka tome da ostavlja mogućnost da nacionalnim zakonodavstvom ova oblast može biti i drugačije regulisana, s obzirom na poimanje uloge žene u konkretnom društvenom sistemu, čime bi zaposlenim ženama u velikoj mjeri bilo olakšano uspostavljanje balansa između porodičnih i profesionalnih obaveza. Prema Evropskom sudu za ljudska prava, „državi se obično dopušta široka sloboda procjene kada se radi o opštim mjerama privredne ili socijalne strategije... Zbog njihovog direktnog poznavanja vlastitog društva i društvenih potreba, domaće su vlasti u principu pozvane i međunarodnog suda ocijeniti što je po socijalnom ili gospodarskom osnovu u javnom interesu, a Evropski sud za ljudska prava će uglavnom poštovati izbor zakonodavne politike, osim ako nije... očito neutemeljen“. Sud je utvrdio da je po svom porijeklu različita dob za penzionisanje u korist žena zapravo oblik „posebnih mjera“ donesenih u svrhu ublažavanja finansijskih poteškoća koje bi mogle zadesiti žene s obzirom na njihovu tradicionalnu ulogu u kući zbog koje nisu ekonomski nezavisne. Princip uvođenja „posebnih mjera“, analogno navedenom bi mogao biti primijenjen i pri reguliranju bilo kojeg drugog instituta radnog prava ili s njim u vezi, a kako bi zaposlenoj ženi bilo olakšano usklađivanje porodičnih i profesionalnih obaveza.

Omogućiti lakše i jednostavnije usklađivanje porodičnog i profesionalnog života zaposlenoj ženi moguće je samo uz zakonsku regulativu koja bi bila naklonjena porodičnom životu i uvažavala njegov značaj, te adekvatno regulirala pojedina pitanja iz radnog odnosa s tim uzezi, kao na primjer: pitanje mogućnosti privremenog prekida rada, rad s nepunim i fleksibilnim radnim vremenom, porođajno odsustvo za oba roditelja itd. Jednako je značajna i uloga institucija koje se bave organiziranom brigom za djecu i starije osobe, a koja je organizirana na takav način da omogućava prilagođavanje individualnim potrebama konkretne porodice i što lakše usklađivanje njihovih radnih i porodičnih obaveza. Nesumnjivo je nezamjenjiva i uloga društvene zajednice unutar koje bi se neutralizirali stavovi i društvene norme utemeljene na patrijarhalnim stereotipima o društvenoj ulozi žene, uvažavajući specifičnosti bića žene i „koristeći“ iste kao njenu komparativnu prednost.

Literatura:

1. Bašić, A., Rodne uloge i stereotipi, Helsinški parlament građana, Banja Luka, 2007.;
2. Bešliagić, J., Zabrana diskriminacije pri zapošljavanju i na radu – evropski i nacionalni aspekt: doktorska disertacija. Univerzitet u Bihaću, Pravni fakultet, Bihać, 2015.;
3. Borić, R., Šinko, M., Prlenda, S., Ostvarivanje politike jednakih mogućnosti za tekstilne radnice/ke, Centar za ženske studije, Zagreb, 2009.;
4. Galić, B., Žene i rad u suvremenom društvu – značaj „orodnjenog“ rada, Sociologija i prostor, vol. 49, br. 1. (189), Zagreb, 2011.;
5. Jergovski, A., Stakleni strop, Granice u napredovanju žena na radnom mjestu, Obnovljeni život, vol. 65, br. 3, Zagreb, 2010.;
6. Key facts and figures about Europe and the Europeans, European Commission, Luxembourg, 2005.;
7. Rebac, I., Izravni i neizravni oblici diskriminacije na tržištu rada, zaštita od diskriminacije u kolektivnim ugovorima u Republici Hrvatskoj, Radno pravo, br. 7-8, Zagreb, 2006.;
8. Stec i drugi vs. UK, ESLJP, br. 65731/01 i 65900/01, 12.04.2006.;
9. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, “Sl. glasnik BiH”, br. 16/03 i 102/09.

BOSANSKOHERCEGOVAČKE ŽENE U POLITICI

Šeherzada Delić, prof.

"Ja sam bila, ja jesam, ja ću biti!"

(Roza Luksemburg 1871-1918.)

Iako su donosioci odluka za životno važna pitanja u Bosni i Hercegovini uglavnom muškarci, postoje i drugi faktori koji onemogućuju žene u njihovom aktivnijem uključanju u javni i politički život. U Izbornom zakonu usvojenom 1997. godine, izborna etička komisija je sve političke stranke obavezala da na izborne liste postave minimum 30% žena, što je bio samo sporadičan impuls u uključivanje bosanskohercegovačkih žena u politiku. Sadašnji Izborni zakon u BiH, nalaže da 40% žena mora biti prijavljeno na izbornim listama političkih partija, međutim, primjetno je da se ta odredba uglavnom ne poštuje. Čimbenici koji snažno kočuju žene u bavljenju politikom ali i utječu na njihov cjelokupan društveni život su: porodični status, nivo obrazovanja, profesionalni i imovinski status, razvijenost demokratskih institucija, kao i podrška žena - ženi u izbornoj kampanji. Upravo ovi faktori doprinose nedovoljnom prisustvu i izboru žena u organima stranaka, državnim/entitetskim/kantonalnim zakonodavnim i izvršnim tijelima, te ostalim granama vlasti. Bitan, možda i presudan razlog u njihovom političkom neangažmanu je niska razina samopouzdanja. Bosanskohercegovačke žene su uglavnom tradicionalne pa smatraju da je porodica iznad i bit svega. Žrtvuju svoju karijeru kako bi prvenstveno, ispunile društvenu ulogu majke, a potom sve ostalo. Naravno, ima i onih koje su se hrabro odlučile boriti za potvrđivanje vlastite ličnosti u mnogim segmentima javnog i društvenog života. Nije im smetnja ni porodica koju drže na okupu, ni cjelokupno tradicionalno okruženje, ni snažne predrasude, jer sve mogu stići i sve podrediti sopstvenom interesu: aktivnom uključanju u politički život svoje zajednice.

U Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine 1996. godine je izabrana samo jedna žena, danas je tamo deset žena koje su u prilici da odlučuju o sudbini svoje zemlje. Uzimajući u obzir da Parlamentarna skupština broji 42 člana, a

da je samo deset žena odnosno 23.80% uspjelo osvojiti poslanički mandat, naspram 31 ili 76.20 % zastupnika muškaraca, jasno je da su ovo poražavajući podaci. Na začelju smo evropskog standarda. U Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine 2014.g. je izabrana 21 ili 21.43% žena, od 98 zastupničkih mjesta, ako uzmemo u obzir da su na izborima bile 583 kandidatkinje, a prošlo ih 3.60% to implicira na segregaciju žena na višem nivou državne uprave. U kantonalnim skupštinama stanje je još gore. Najviše žena je izabrano u Skupštinu Zapadnohercegovačkog kantona (30.43 %) a najmanje ih je u Livanjskom (4.6 %) i Unsko – sanskom kantonu (6.02 %). Kada je riječ o poziciji gradonačelnica/načelnica opštine, od 124 općine u BiH svega 6 žena je izabrano na te pozicije.

Državni parlament, entitetski parlamenti, kantonalne skupštine i opštinska/gradska vijeća su tijela koja pružaju najveće šanse ženama u kreiranju nove politike i promjeni stanja u zemlji. Zbog malog broja žena u ovim institucijama, njihov glas se ne čuje, redovno bivaju preglasane, a političkim strankama koje ih kandiduju su samo izvor glasa za prelazak cenzusa. Ako od završetka rata do danas niti jedna žena nije izabrana u Predsjedništvo BiH, da su u Vijeću ministara BiH svega dvije žene, da se zaključiti da je BiH država kojom vladaju muškarci, uz poneku iznimku hrabre i ambiciozne žene. Međutim, mnoge i ne znaju koja su i šta su sve njihova prava, mnoge će reći da nisu zadovoljne svojim statusom zbog tradicijske kulture u kojoj su osjetne razlike rodni uloga naročito u porodičnim podijelama poslova i obaveza. Te se razlike u ruralnim dijelovima zemlje, uopšte ne preispituju. Evidentna je činjenica da se bosanskohercegovačko društvo u posljednja dva desetljeća promijenilo. Postalo je konzervativnije i zatvorenije.

Ovakvi podaci su poražavajući, obzirom, da u Bosni i Hercegovini postoji mnogo visokoobrazovanih, sposobnih, inteligentnih i odvažnih žena, koje žele i hoće da kreiraju politike donošenjem odluka. Isključivanjem žena iz ovog procesa, stječe se dojam da BiH, nažalost, dozvoljava ženama da uzmu učešće u politici samo u onoj mjeri, koja je potrebna da odglumi nastojanje zadovoljenja zahtjeve međunarodne zajednice. No, njihova inteligencija, digitalni mediji, brzina protoka informacija, čine da se i bosanskohercegovačke žene sve češće, odvažnije, pojavljuju na političkoj sceni te da tu scenu kroje prema vlastitom ukusu i vlastitoj mjeri. Podaci koje iščtavamo iz izvještaja organizacija što prate rad zakonodavnih tijela, pokazuju da su u svom poslu, žene aktivnije od muškaraca, pa ih zbog toga i treba biti više u politici.

III

**ULOGA TRANSPARENTNOSTI
I ODGOVORNOSTI
U SAVREMENOJ POLITICI**

UVODNA RIJEČ

Srđan Blagovčanin

Akademija za političko osnaživanje žena je zamišljena kao mjesto slobodne razmjene mišljenja i političke edukacije na teme koje će omogućiti polaznicama Akademije da aktivno učestvuju u političkom životu. Samo edukovane građanke i građani mogu biti slobodni i punopravni učesnici procesa donošenja odluka i u poziciji da se bore za zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda. U tom smislu, TI BiH Akademija za političko osnaživanje žena sigurno je značajno doprinijela građanskom obrazovanju mladih učesnica koje su već političke angažovane ili imaju namjeru da to postanu. Pažljivo pripremajuću kurikulum koji se odnosi i na ulogu i značaj vrijednosti transparentnosti i integriteta, cilj nam je bio omogućiti mladim učesnicama da budu aktivne, odgovorne i uspješne sudionice javnog života u BiH. Svakako, važan aspekt akademije predstavlja i povezivanje i upoznavanje učesnica, jer kako se i pokazalo kroz samu akademiju, da bez obzira na još uvijek duboke podjele u bosanskohercegovačkom društvu, energija, želja za učenjem i davanjem vlastitog doprinosa gradnji pravednijeg društva su zajedničke osobine mladih liderki, polaznica akademije, bez obzira odakle dolaze. Upravo su veliki odziv mladih liderki, ali i, naknadno, rezultati evaluacijskih anketa pokazali punu opravdanost i uspješnost TI BiH Akademije. Akademija je za tim TI BiH, kao i sve saradnice i saradnike, svakako bila vrlo dragocjeno iskustvo, na osnovu kojeg će se i u budućnosti realizovati ovakvi i slični projekti. Stoga je privilegija TI BiH da bude na raspolaganju mladima u BiH kao stanica na putu njihovog usavršavanja, učenja i razvoja.

„ULOGA TRANSPARENTNOSTI I ODGOVORNOSTI U SAVREMENOJ POLITICI U BOSNI I HERCEGOVINI“

Šuhreta Patković

Koliko zapravo možemo odgovoriti pitanju o transparentnom djelovanju i njegovoj odgovornosti u savremenoj politici u BiH? Koliko bosanskohercegovačkom društvu prijeti mehanizam savremenizacije/globalizacije? Da li je ono sve što dolazi od savremenog društva ispravno, i što zapravo reguliše sistem savremenizacije? U konačnici, da li je bosanskohercegovačko društvo dovoljno „sazrelo“ tek toliko da usvoji/implemmentira ovaj mehanizam unutar granica Bosne i Hercegovine?

Želje i mogućnosti žena da se više uključe u politički život zemlje zavisi od velikog broja faktora, prvenstveno od obrazovnog, profesionalnog i socijalnog statusa, kao i razvijenosti demokratskih institucija, uticaja ženskih organizacija i procjene mogućnosti u ostvarivanju podrške u izbornoj kampanji. Na odluku žene da se kandiduje i njeno okruženje da prihvati kandidaturu žene, veliki uticaj imaju tradicionalna shvatanja predrasuda prema ženi, što utiče na samopouzdanje žene i želju za učešćem u političkom životu. Koliko žena će se naći u skupštinskim i parlamentarnim klupama prvenstveno zavisi od tipa političke partije, stepena centralizovanosti procesa izbora kandidata i kandidatkinja za poslanike i poslanice te načina njihovog izbora. Praksa pokazuje da su ljevičarske i socijalistički orijentisane partije značajno sklonije podržavanju kandidatura žena za političke funkcije, nego što su to desničarske i konzervativne političke stranke. Naime, ukoliko bismo disperzitivno sagledali spektar ravnopravnog položaja žena u odnosu na muškarce u Bosni i Hercegovini, onda bismo usvojili sistem o principima ravnopravnosti, te istakli da su sistemi ravnopravnosti i nediskriminacije sastavni dijelovi svih ugovora i deklaracija o ljudskim pravima. Pravila o ravnopravnosti i nediskriminaciji se mogu pronaći na međunarodnom, nadnacionalnom i držav-

nom nivou. Ravnopravno sudjelovanje građana/ki, uživanje istog statusa i jednakih prava za realizaciju potencijala koje imaju i žene i muškarci, kako bi doprinijeli političkom, socijalnom i kulturnom razvoju društva jedna su od osnovnih predispozicija uspješnog i savremenog demokratskog društva. Zastupljenost žena na ovom nivou odlučivanja značajno je niža čak i od parlamentarne ili izvršne, što dodatno degradira ulogu žena u političkom, ekonomskom i društvenom odlučivanju, kao i samom političkom životu, participaciji, proporcionalnoj zastupljenosti i na kraju jednakosti kao imperativu i aksiomu savremene predstavničke demokratije. Na Općim Izborima u BiH 2014., uopšteno govoreći, političke stranke su ispunile zakonske okvire na kandidacijskim listama, ali ne i u mandatima, što je trend koji se nastavlja. Ženska kvota je u BiH prvi put uvedena nakon lokalnih izbora 1997. godine od strane OSCE-ove Privremene izborne komisije. Sagledavši političku situaciju, što možemo utvrditi? Da li možemo kazati da se radi oneodgovornosti žena na odlučujućim mjestima na kojima su imenovane, ili možemo staviti akcenat na imenovanje žena na pozicije odlučivanja. Imenovanja su često popraćena sveprisutnim negativnim stavom i mobingom koji uzrokuje psihološku barijeru za žene, odražavajući se na gubitak samopouzdanja, ali i gubitak liderskih ambicija i želje za napretkom u političkim krugovima. De facto, žene koje su politički angažovane često su bile stereotipno eksponirane od strane medija kao nevidljive u predizbornim kampanjama. Međutim, zastupljenost na izbornim listama nije nikakva garancija ravnopravne participacije žena kako u politici tako i u procesu predizborne kampanje koja pruža osnovni temelj za izbor kandidata/kinja u mandate. Na primjer, više od 300 kandidatkinja je bilo na listi za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH. U Vijeću ministara BiH i dalje nemamo nijednu ministricu. Žene su i dalje manje zastupljeni spol u zakonodavnoj vlasti na svim nivoima i u prosjeku zastupljenost je mnogo ispod Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH utvrđenih 40%. Možemo li u ovom slučaju govoriti o diskriminaciji ili o nejednakom tretiranom položaju žena u BiH? Poznavajući sistem/princip zabrane diskriminacije ključnog principa Aneksa IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, i iako je Bosna i Hercegovina pristupila brojnim međunarodnim instrumentima koji nude obaveze za uspostavljanje mehanizama za zaštitu od diskriminacije, diskriminacija u bosanskohercegovačkom društvu nikada nije u potpunosti iskorištena i dalje predstavlja značajan problem. Usvajanje jedinstvenog Zakona o zabrani diskriminacije podrazumijeva uvođenje novih koncepata u jedan pravni

sistem. Ukoliko otvorimo pitanje o značenju zakona, možemo istaći da zakon kao pravni akt donesen je od strane zakonodavnog organa po navedenoj proceduri i sadrži pravne norme bilo pojedinačne, bilo opšte. Odgovorivši na krucijalni segment kojeg donose državni organi, što možemo primjetiti? Biste li mogli primijetiti da postoji propust unutar zakonodavnog okvira, ili se ovdje radi o velikoj prepri u ostvarivanju ravnopravnosti spolova koju čine predrasude i stereotipi, koji su prisutni u svakom društvu. Veliku prepreku u ostvarivanju ravnopravnosti spolova čine predrasude i stereotipi, koji su prisutni u svakom društvu. Stereotipi su obično generalizirane predodžbe i obrasci koji se odnose na kvalitet i karakteristike neke kategorije ili društvene grupe. Predrasude: tvrdnje koje nisu potkrijepljene činjenicama niti zasnovane na argumentima.

Strateški osvrt koji bismo trebali implementirati/usvojiti, i na taj način djelovati u skladu s principom zabrane diskriminacije. Ovo je jedino rješenje koje bi doprinijelo unaprijeđenim koracima ka razvoju društva u cjelini. Usvajanje jedinstvenog Zakona o zabrani diskriminacije podrazumijeva uvođenje novih koncepata u jedan pravni sistem, ali ovim Zakonom se širi broj tijela koje nude zaštitu od diskriminacije te se sudska zaštita povjerava i na lokalnom nivou sudske vlasti. Savremena demokratija nezamisliva je bez integracije i ravnopravnog učešća muškaraca i žena u procesima odlučivanja u javnom i političkom životu. Zastupljenost žena na ovom nivou odlučivanja značajno je niža čak i od parlamentarne ili izvršne, što dodatno degradira ulogu žena u političkom, ekonomskom i društvenom odlučivanju, kao i samom političkom životu, participaciji, proporcionalnoj zastupljenosti i na kraju jednakosti kao imperativu i aksiomu savremene predstavničke demokratije.

Zastupljenost žena u zakonodavnim i izvršnim organima vlasti

Politički sistem BiH podrazumijeva tri, odnosno četiri nivoa političke vlasti od državnog, preko entitetskog do lokalnog, pri čemu u entitetu Federacije BiH postoji još i kantonalni nivo vlasti u punom kapacitetu (zakonodavna, izvršna i sudska vlast). Najniži nivo vlasti podrazumijeva lokalnu samoupravu u formi općina/opština kao osnovne, te gradova kao veće i/ili složenije forme lokalne samouprave. Vrlo niska zastupljenost žena na liderskim pozicijama, na pozicijama potpredsjednica, pa čak i unutar kolektivnih organa stranaka, koja je kumulativno niža od prosje-

ka zastupljenosti u zakonodavnim organima vlasti upućuje na suštinski zaključak da je problem neravnopravnosti, izostanka reprezentativnosti, sve do zakonskih minimuma zastupljenosti žena ustvari problem spore, nedovršene ili izostale demokratizacije unutar političkih stranaka. Demonstracija jednakog tretiranja žena kao političkog kapitala na nivou političkog sistema, izvršne i zakonodavne vlasti, može se očekivati samo onda kada se takva politička kultura i praksa budu promovisale i demonstrirale unutar vodećih stranaka koje čine političku vlast u zemlji. Iako statističko prisustvo žena u organima stranaka, parlamentima i vladama nije garancija adekvatnog predstavljanja i interesnog zastupanja, ipak je samo prisustvo, odnosno kvantitativna zastupljenost žena ključni preduslov i za kvalitativni iskorak. Zatvorenost političkih stranaka spram masovnijeg učešća žena na pozicijama odlučivanja, generira istu takvu praksu na nivou političke vlasti. Stoga je unutarstranačka demokratizacija, jačanje „ženskog lobija“ unutar stranaka i institucija vlasti, te dosljedno provođenje pozitivnog zakonodavstva koje tretira rodnu zastupljenost i ravnopravnost, okvir u kojem se trebaju trasirati buduće politike zastupljenosti žena na pozicijama odlučivanja. Zašto je razlika u plaćama muškaraca i žena? Razlika u plaćama muškaraca i žena prosječna je razlika u bruto plaći po satu muškaraca i žena. Žene u prosjeku zarađuju oko 16% manje po satu od muškaraca. Budući da se kao osnova uzima zarada po satu, razlika u plaćama između muškaraca i žena može prikrivati posebne razlike u plaćama koje ostaju nezabilježene, na primjer, isplate bonusa, isplate na temelju provizije ili sezonski dodaci na plaću. Kada već govorimo o statusu žena s ekonomskog aspekta koji se tiče plaća, onda bismo mogli istaći da se možda kao drugi rješavajući segment krije upravo iz ugla ekonomije za rješavanje ovog problema. Ugao implementacije s ekonomskog aspekta u cilju odgovornijeg unaprijeđenja profila ženskog publiciteta na prostorima BiH predstavljao bi promoviranje ženskog poduzetništva. Poduzetnice i poduzetništvo se uglavnom u svakodnevnom životu povezuju sa privatnim biznisom, ali ovi pojmovi su znatno širi. Poduzetništvo predstavlja poseban način razmišljanja, veže se za privatnu inicijativu i akciju, i nije karakteristika samo biznisa. Može se slobodno reći da se tržišna ekonomija bazira na poduzetništvu. Rast poduzetništva u posljednjim decenijama je rezultat promjene cjelokupnog poslovnog okruženja, rapidnom razvoju informacionih tehnologija što utiče na lakše upravljanje, manjim potrebama za početnim kapitalom i razvoju uslužnog sektora. Ovim pristupom utjecale bi u mnogome na vladavinu prava i položaj žena u javnom i političkom životu.

Nakon svega izrečenog o aktuelnoj situaciji koja je zastupljena unutar bosansko-hercegovačkog društva, ostavljam Vam prostora da razmislite i procijenite koliki je parametar odgovornosti jedne žene da utiče na cjelokupno društvo. Zakon kao pravni akt po svojstvu trebao bi diktirati sistem, sankcije, dispozicije ponašanja i dr. Zašto zakon o ravnopravnosti spolova ne može iznjedriti mehanizam koji bi bio rješavajući za otpor ukidanja staklenog stropa i dajući vedriju sliku našeg društva? Ovim delegirajućim stepenom bismo uspostavili sistem decentralizacije, i na taj način pružili priliku odgovornosti ka prosperitetu i produktivnijem napretku društva. Ovim osvrtom bismo u konačnici mogli pružiti sve adekvatne uslove u sprovođenju „Uloge transparentnosti i odgovornosti u savremenoj politici“, jer bismo imali zdraviji korijen iz kojeg bi sazrijele plodonosne nade, i bolje sutra za svo društvo naše Bosne i Hercegovine.

ODGOVORNOST I/ILI POLITIKA

Ena Ružnić

“Umjesto ružno projektovanih džamija i crkava, gradio bih bolnice, sportske terene, škole, puteve, parkove. Sanjam da jednim jedinstvenim dekretom zabranimo da mogu biti birani u bilo koje funkcije javnog života svi oni koji su ovih zadnjih petnaestak godina, prvo ratovali, a onda učinili da ovako nesretna i podijeljena Bosna i Hercegovina životari i da nam se svijet smije i isčuđava.”¹

U današnje vrijeme, posebno u zemljama u razvoju kao što je Bosna i Hercegovina, kada se spomene riječ politika, prvo što se vezuje uz nju jesu: mito i korupcija, laž, prevare, vlastiti interesi i slično. U takvim sredinama, jako je opasno i pogubno, ukoliko društvo bježi od politike, učestvovanjem i bavljenjem istom, te na taj način omogućava da se politika bavi s nama i svakim danom se sve više uvlači u naš svakodnevni život. Politika ne bi trebala da u nama budi loše konotacije i sinonime, naprotiv, politiku treba da shvatamo kao sredstvo za bolju budućnost, način na koji možemo poboljšati stanje u državi i djelovati kroz razna polja na izgradnji boljeg obrazovanja, zdravstva, privrede, kritičke mase, ali na kraju ono što je najvažnije, na izgradnji zdravog društva i tijelom i duhom.

Odgovornost se može posmatrati kao jedan odnos, gdje postoji neko ko je odgovoran, i neko kome smo odgovorni. Subjekt odgovornosti u ovom slučaju je politika, a objekat predstavlja društvo, tj. narod. „Odgovornost je smislena samo ukoliko znamo zbog čega se određenim činom žele proizvesti neki učinci, a drugi izbjeći. To znači kako je potrebno pozivati se na vrednote koje onda vrijede kao normativni orijentir. Odgovornost se tako uvijek oslanja na neke vrednote, bez obzira koje one bile. Odgovornost je u konačnici biofilija, stav koji je usmjeren na dobar život svih bića, na aktivno zalaganje za bolji život svih.”²

¹ Zec Safet, (05.12.1943.-), bosanskohercegovački akademski slikar i grafičar

² Vučković, A.: Pojam odgovornosti, str. 28

Svi političari u jednoj državi, predstavljaju taj narod i zastupaju njihove interese, odnosno interese cjelokupnog društva, države. Ti političari nisu odgovorni za jedno preduzeće, nisu odgovorni za jednu porodicu, nisu odgovorni za jedan grad, oni su odgovorni za jedno cijelo društvo. Koliko je to težak posao i koliko znanja, etike, morala, snage, volje i karaktera zahtijeva da bi se obavljao na pravi način. Od predsjednika u državi, poslanika i lidera političkih stranaka zavisi kakav život čeka buduće generacije, da li će se „odliv mozgova“ nastaviti iz dana u dan ili će ljudi dobiti priliku da u svojoj državi zasnivaju porodice i žive normalnim životom. „Politička odgovornost znači da je svaki dužnosnik osobno odgovoran i bez svoje krivnje prema tijelu ili građanima koji su ga izabrali ili imenovali. Shvaćanje da je politička odgovornost samo odgovornost prema biračima na početku i isteku mandata, nije posljedica neznanja, već raširene prakse da se političke dužnosti tretiraju kao područje neregulirane osobne slobode i neodgovornosti.“³ Zar iz naprijed navedenog ne urla rečenica: „Želim da me predstavljaju samo moralni i odgovorni političari koji znaju raditi svoj posao.“

U Bosni i Hercegovini pojam „odgovornost“ i „politika“ su se davno posvađali i svaki je otišao na svoju stranu. U tom kontekstu postoje dvije strane koje su krive: političari koji svoj posao ne obavljaju na adekvatan i pravedan način i društvo koje od tih istih političara ne zahtijeva odgovore na pitanja „zašto“ i istovremeno ih konstantno ponovo bira na izborima. Ljudi kada su rascjepkani, podijeljeni u više manjih grupa, ne razmišljaju uvijek objektivno i trezveno. Oni ispred sebe vide neprijatelja i opasnost od koje se moraju braniti i birati „svoje ljude“ na izborima kako bi ih oni od tog neprijatelja odbranili i sačuvali od propasti. To ukazuje na činjenicu da stara latinska izreka „Divide et impera“ je zaista besmrtna i itekako stanuje na ovim prostorima.

Ko je u većoj mjeri kriv i ko ustvari ima veću moć, društvo ili političari, ostavljam vama da prosudite sami.

³ https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Pojam_politicke_odgovornosti%5B2%5D.pdf

POLITIČKA (NE)ODGOVORNOST KAO REZULTAT GRAĐANSKOG (NE)POSLUHA

Amna Tuzović

Politika, kao društvena djelatnost, u savremenom društvu i društvenom ambijentu, nažalost, ima negativnu konotaciju i vrlo često se percipira kao „prljava“ aktivnost koja služi samo za sticanje bogatstva i lične koristi pojedinaca koji su uključeni u političke procese. Ovakva percepcija je štetna za društvo i njegov razvoj, jer takav negativan stav o politici najčešće vodi građane u stanje političke i društvene apatije; građani postaju pasivni posmatrači, nezainteresovani za pitanja koja su od općeg značaja i interesa. Ipak, suština politike, u izvornom značenju, potpuna je suprotnost od navedenog, „modernog“ shvatanja. U antičkoj Grčkoj politika je bila djelatnost koja je težila ideji općeg dobra, interesa i pravednosti za društvo u cjelini, te je bila definisana kao umijeće vladanja u političkoj zajednici. U našem, bosanskohercegovačkom, društvu primjetno je da itekako dominira negativan stav prema politici i vladajućoj političkoj strukturi. Mnogi su nezadovoljni trenutnim stanjem, ali istovremeno izgleda da nisu zainteresovani da se pokrenu kako bi to stanje promijenili. Čini se da su građani postali samo puki piuni političkih elita koji se, uprkos nezadovoljstvu, postepeno privikavaju na ambijent i situacije koje nastaju političkim (ne)djelovanjem vlasti. Postavlja se pitanje da li je politička neodgovornost rezultat građanskog posluha i konformizma, odnosno da li građanski neposluh, kao jedan od načina iskazivanja građanskog nezadovoljstva, i aktivno sudjelovanje građana u političkim dešavanjima dovode do odgovornog i savjesnog djelovanja političkih predstavnika u strukturama vlasti?

Građanski (ne)legitimitet

U demokratskim društvima podrazumijeva se, makar teorijski, da građani imaju pravo (slobodnog) glasa na izborima, slobodu govora, pravo udruživanja i djelovanja, te pravo na nenasilno iskazivanja nezadovoljstva. Građanske i političke

slobode različito se omogućavaju i praktikuju u demokratskim državama, a među njima pravo glasa je osnovni uvjet da bi se uopće moglo govoriti o (minimalnoj) demokratiji. Na izborima građani imaju pravo da, prema svojim stavovima, vrijednostima i uvjerenjima, glasaju za osobu i/ili osobe za koje bi voljeli da budu njihovi predstavnici i zastupnici u strukturama vlasti. Iz ovakvog načina biranja i formiranja vlasti proizilazi princip političkog legitimiteta i političke odgovornost vlasti građanima, dakle građani su svoje povjerenje dali odabranim predstavnicima koji to povjerenje trebaju opravdati odgovornim (političkim) djelovanjem. No, vrlo često nakon što budu odabrani, većina političkih predstavnika izađe iz cipela građanina, sjedne u kožnu fotelju i počne da se brine za svoje partikularne interese, kao da su oduvijek bili i da će uvijek biti na vladajućim pozicijama. Zanimajući interese i potrebe građana politički predstavnici gube legitimitet među građanstvom i postaju politička elita koja svojim djelovanjem proizvodi nezadovoljstvo, te unosi nemir u društvenu zajednicu. Sa druge strane građani na društvenim mrežama i internet portalima kritikuju takvo djelovanje, dižu online bune i revolucije koje najčešće i ostaju u virtuelnom svijetu. U dosadašnjoj praksi on-line kritika građanstva nije se pokazala kao naročito uspješna metoda za utjecanje na politiku i političku vlast.

Građanski neposluh - pravo i potreba demokratskog građanstva

Prema teoriji i praktičnom iskustvu u demokratskim društvima jedan od (efikasnih) načina da se skrene pažnja i iskaže nezadovoljstvo vladajućoj strukturi jeste princip građanskog neposluha koji je prvenstveno **javni i nenasilni** čin. Građani imaju pravo da budu neposlušni i da protestuju kako bi utjecali na aktuelne političke procese, ali strogo vodeći brigu da ne pređu granicu mirnog aktivizma, jer upotrebom nasilja građanski neposluh gubi svoju suštinu i opravdanost. Bitno je naglasiti da ovaj koncept ne zagovara apsolutno ukidanje vlasti i zakona, već da teži njihovim reformama koje će biti poželjnije i kvalitetnije za građane. Da bi bolje shvatili djelovanje i svrhu ovakvog građanskog okupljanja, treba istaći da „građanska neposlušnost nije usmjerena ka neposrednom savladavanju konkretnih problema, već je njen cilj, prije svega, potaknuti javnost na razmišljanje, pobuditi etička razmatranja, preispitivanje legitimnosti vlasti, te stvoriti društvenu klimu koja će prisiliti vlast na promjene“ (Šačić, 2007: 244). Navedeni ciljevi svojevrsni

su izazov za društva u kojima prevladava građanska pasivnost i nezainteresovanost, ali istovremeno su i odraz demokratičnosti, zrelosti i odgovornosti građana budući da su kritička svijest, etički principi i spremnost na nenasilno djelovanje jedni od indikatora demokratskog, zrelog i odgovornog građanstva. Ukoliko postoji nezadovoljstvo građana, povreda građanskih prava i sloboda, te neodgovorno djelovanje političkih subjekata, a ne postoji građanski pritisak na predstavnike vlasti koji će ih natjerati da promjene takvo nepoželjno djelovanje, zašto bi uopće došlo do bilo kakvih promjena? Nerijetko će politička elita koristiti situaciju društvene apatije i sprovesti one odluke koje njoj idu u prilog. Takvo djelovanje kosi se sa ulogom političke vlasti, ali priznajmo da se i građanska apatija kosi sa ulogom demokratskog građanina. Iz ove konstatacije nameće se zaključak da sa jedne strane vlast ima odgovornost prema građanima koji su je izabrali, te da treba donositi i sprovesti one odluke koje će biti u njihovom najboljem interesu, dok sa druge strane građani imaju zadatak da prate rad političkih predstavnika te da im, prema potrebi, na adekvatan način ukazuju na njihove propuste i da ih primoravaju na odgovorno političko djelovanje.

Poželjna politika

I građani i politički zvaničnici trebaju biti svjesni svojih odgovornosti i zadataka. Građani trebaju uvijek imati na umu da je u njihovim rukama moć izbora i utjecaja na vlast, te da vlast ustvari oslikava građane, što govori i poznata izreka: "kakav narod, takva i vlast". Politički predstavnici pak trebaju shvatiti da su oni odgovorni građanima, a ne građani njima.

U bosanskohercegovačkom društvu, posebno među mladima, potrebno je vratiti ono pozitivno shvatanje politike, kao djelatnosti, koja teži općem dobru. Ovdje bih razdvojila *politiku kao poziv* i *politiku kao aktivnost* i *građansku odgovornost*. U prvom slučaju, politika bi trebala biti poželjan poziv kojim će se profesionalno baviti ljudi koji su za to sposobni i obrazovani, te posebno oni koji prema tome osjećaju strast i imaju želju da svojim djelovanjem doprinosu boljoj društvenoj stvarnosti. U drugom slučaju svi građani jedne demokratske države bi trebali iskazivati interesovanje za politička dešavanja, u onoj mjeri koliko je dovoljno da na njih mogu (in)direktno utjecati kako bi iznosili i (iz)borili se za svoje interese i potrebe, ali također i kako bi ispunjavali svoju građansku dužnost. Možda zvuči

previše optimistično, ali iskreno vjerujem da je ovakva koncepcija *poželjne politike* moguća ukoliko postoji iskrena volja, upornost, istrajnost i strpljivost. Nije realno očekivati nagle promjene, ali zato svaki pojedinac, kao jedinka koja čini cjelinu, treba početi od sebe i praviti male korake koji će doprinosti transformaciji društvenog ambijenta i to iz poslušnog u neposlušno društvo radi postizanja kvalitetnije političke odgovornosti i vlasti i građana, podjednako.

Literatura:

1. Cottam, M., Dietz-Uhler, B., Mastors, E., & Preston, T. (2010). *Uvod u političku psihologiju*. Zagreb: MATE, d.o.o.
2. Divjak, S. (2016). *Rečnik osnovnih termina filozofije politike*. Beograd: Albatros plus.
3. Lipset, S., & Lejkin, D. (2006). *Demokratski vek*. Beograd: Alexandria Press.
4. Mujagić, N. (2017). *Višegrađanstvo: analize i nove teorije na relaciji: država, građani i društvo*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
5. Šačić, N. (2007). *Izvan politike*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.

KORUPCIJA U POLICIJI

Amela Mehanović

1. Uvod

Korupcija je pojava koju je dosta teško definirati, jer postoji onoliko definicija koliko i autora koji su se bavili njenim izučavanjem. Etimološki, riječ korupcija ima korijen u latinskoj riječi „corrumpo, rupi, ruptum“, što znači uništiti, razoriti, pokvariti; moralno pokvariti, oskvrnuti, obeščastiti, okaljati.¹

Korupcija se određuje dvojako, kao kršenje moralne norme, ali i kao kršenje pravne norme. Integralna definicija korupcije je kako navodi profesor Derenčinović (2001) ona koja korupciju definiše kao „...proces u kojem najmanje dvije osobe nedopuštenom razmjenom u cilju ostvarivanja vlastitih probitaka postupaju na štetu javnoga interesa i kršeći moralnu i pravnu normu povrjeđuju temelje demokratskoga razvoja, pravnu državu i vladavinu prava.“²

Korupcija kao fenomen koji razara, ne samo moralne, nego i pravne i ekonomske vrijednosti savremenog društva, te potkopava demokratiju. Ona je njezina suprotnost, jer demokratsko okruženje znači slobodu, jednakost i vladavinu prava, a korupcija znači kriminal, nejednakost, društvenu ekskluziju, nedostatak povjerenja u institucije. Stoga je korupcija prepreka zdravom i održivom društvenom i ekonomskom napretku. Osim toga, korupcija je vrlo česta sastavnica organiziranog kriminaliteta koja, pored ostalog, onemogućava uspostavu vladavine prava i time posredno negativno utiče na stabilnost i socijalnu sigurnost u državi. Posljednja dva navedena negativna efekta korupcije naročito dolaze do izražaja kada se taj fenomen “uvuče u redove” pravosuđa i policije³. Sama, dakle, činje-

¹ Divković, M., Latinsko-hrvatski rječnik, reprint 1991. str. 255/256

² Derenčinović, D., Mit (o) korupciji, (2001), str.42

³ Maljević, A., Datzler, D., Budimlić, M., Muratbegović, E.(2006), Otvoreno o policiji i korupciji, Udruženje diplomiranih kriminalista

nica da je korupcija postala sastavni dio našeg društva, a samim tim i policijskih organa dovodi do sve većeg nepovjerenja građana u samu policiju te u vlast u najvećem obimu.

Korupcija se tretira u četiri krivična zakona- na državnom nivou Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine, na entitetskom nivou Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine i Krivičnim zakonom Republike Srpske, te za područje Brčko Distrikta BiH Krivičnim zakonom Brčko Distrikta BiH. Prema Krivičnom zakonu BiH djela korupcije su navedena u glavi XIX- Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, gdje je inkriminisano 12 krivičnih djela iz oblasti korupcije.⁴

U nastavku rada, definirat ću pojam korupcije u policiji, ukazati na kompleksnost samog pojma i definicije. Također, ću navesti osnovne uzroke pojave korupcije u policiji uz prikaz statističkih podataka vezanih za zastupljenost navedenog problema u BiH, kao i mjere koje treba poduzeti u vezi sa suprotstavljanjem korupciji u policiji i već preduzete korake ka tom cilju. Rad je nastao zahvaljujući podacima prikupljenim sa internet stranica koje su se bavile problemom korupcije, naučnih radova, naučnih časopisa te statističkih podataka prikupljenih anketiranjem građana. Korištene su također i informacije iz knjiga i publikacija priznatih autora na polju korupcije, te primjera iz prakse.

2. Korupcija u policiji

2.1. Pojam korupcije u policiji

Pojam korupcije u policiji je težak za definiranje, kako zbog težine njenog istraživanja, tako i zbog obimnosti problema sa kojim se susrećemo. Prema široj definiciji korupcije u policiji, podrazumijevamo nepoštenu, nepravilnu, nemoralnu

⁴ Navedena djela se nalaze u članovima zakona 217-229 i to su: primanje poklona i drugih oblika koristi, davanje poklona i drugih oblika koristi, protuzakonito posredovanje, zloupotreba položaja ili ovlaštenja, pronevjera u službi, prevara u službi, posluga u službi, nesavjestan rad u službi, krivotvorenje službene isprave, protivzakonita naplata i isplata, protivzakonito oslobodenje osobe lišene slobode, te protivzakonito prisvajanje stvari pri pretresanju ili izvršenju, Krivični zakon BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, , 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15)

i kriminalnu aktivnost policijskog službenika, odnosno ponašanje koje odstupa od osnovnih društvenih normi.⁵ Prema užoj definiciji korupcije u policiji, koju je naveo Miller⁶ potrebno je praviti razliku između koruptivnih aktivnosti (kao što je primanje mita) i kriminalnih radnji koje nisu koruptivne (razbojništvo, provala ili krađa za vrijeme rada).

Definicija prema „Legal Dictionary-ju“ bi bila: „Korupcija u policiji je zloupotreba policijskih ovlasti radi lične koristi. Korupcija može uključiti dobit ili neku drugu vrstu materijalne koristi stečena nezakonito kao posljedica časnika vlasti, odnosno ovlaštenog službenog lica. Tipični oblici korupcije su podmićivanja, iznude, primanje ili ograde ukradene robe, te prodaja droge.“ Termin se također odnosi na obrasce ponašanja u određenom policijskoj upravi ili specijalnoj jedinici, posebno tamo gdje djela se ponavljaju uz prešutni pristanak nadređenih ili drugim prekršajem.⁷

U najvećoj mjeri definicija korupcije u policiji počiva na isticanju dva ključna elementa:

- (1) kršenju pravnih normi zloupotrebom službenih ovlaštenja;
- (2) ličnoj dobiti koja se tim putem stiče.⁸

Najobuhvatnija definicija korupcije u policiji bi bila, ona koju je 2002. godine ponudio Interpol u članu 2. IGEC-a:

- „Svaka radnja u kojoj policajac ili zaposleni u policiji, bilo neposredno ili posredno, traži ili prihvati novac, predmet od vrijednosti, poklon, uslugu, obećanje, nagradu ili korist za sebe ili drugo lice, grupu ili subjekat, u zamjenu za činjenje ili nečinjenje, prošlo ili buduće, u vezi s vršenjem bilo koje funkcije, ili u vezi s obavljanjem policijskih dužnosti;
- Posredno ili neposredno nuđenje ili davanje policajcu ili zaposlenom u policiji novi-

⁵ Barker, T., Roebuck, J. 1973. An Empirical Typology of Police Corruption: A Study in Organizational Deviance. Springfield: C.C. Thomas.

⁶ Miller, J. 2003. „Police Corruption in England and Wales: An assessment of current evidence“, Home Office Online Report, 11/03.

⁷ <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Police+Corruption+and+Misconduct>, pristupljeno 21.12.2013.

⁸ Zekavica, R. (2010) Stavovi pripadnika kriminalističke policije PU Beograd o najznačajnijim pitanjima demokratske reforme policije - rezultati istraživanja. Bezbednost, Beograd, vol. 52, br. 2, str. 41-73

ca, predmeta od vrijednosti, poklona, usluge, obećanja, nagrade ili koristi za sebe ili drugo lice, grupu ili subjekat, u zamjenu za činjenje ili nečinjenje, prošlo ili buduće, u vezi s vršenjem bilo koje funkcije, ili u vezi s obavljanjem policijskih dužnosti.

- *Svako činjenje ili nečinjenje tokom vršenja dužnosti policajca ili zaposlenog u policiji koje može nepropisno izložiti neko lice optužbi ili osudi za krivično djelo, ili može nepropisno doprinijeti neoptuživanju ili neosuđivanju nekog lica za krivično djelo.*
- *Neovlašteno širenje povjerljivih službenih informacija, bilo za nagradu ili iz drugog razloga.*
- *Svako činjenje ili nečinjenje tokom vršenja dužnosti policajca ili zaposlenog u policiji radi dobijanja novca, predmeta od vrijednosti, poklona, usluge, obećanja, nagrade ili koristi za sebe ili drugo lice, grupu ili subjekat.*
- *Svako činjenje ili nečinjenje koje, po zakonu zemlje članice, predstavlja korupciju.*
- *Predvođenje, predlaganje, podstrekavanje, podsticanje, zavjereništvo, saučesništvo prije i poslije izvršenja krivičnog djela, ili drugo učešće u izvršenju ili pokušaju izvršenja radnje iz odredbi ovog člana.⁹*

Kada govorimo o korupciji u policiji potrebno je istaći da se tu ne ubrajaju samo saobraćajnu policiju ili uposlenike Ministarstva na pozicijama koje im omogućavaju da zloupotrebom istog pribave korist nekome u zamjenu za neku vrstu mita, već i službenici koji su zaduženi za održavanje reda i sigurnosti u zatvorima, odnosno zatvorska policija, a koji su primali mito od zatvorenika u zamjenu za vanzavodske pogodnosti, što potvrđuje istraživanje koje je proveo Centar za istraživačko novinarstvo-CIN iz 2017¹⁰. godine, prema kojem su od 2011. godine do danas osuđena petorica zavodskih službenika zbog uzimanja novca za vanzavodske pogodnosti.

2.2. Prikupljanje podataka o zastupljenosti korupcije u policiji

Prikupljanje podataka o ovom obliku kriminaliteta je dosta kompleksno i teško jer kada počinitelj prekršaja da policajcu novac da mu on ne napiše kaznu, tada

⁹ Global standards to combat corruption in police forces/services, Interpol, preuzet dokument sa: <http://www.interpol.int/Crime-areas/Corruption/INTERPOL-Group-of-Experts-on-Corruption>

¹⁰ Detaljnije na stranici <https://www.cin.ba/mitom-do-slobode/>

obojica profitiraju, te nema potrebe, niti razloga, sa stanovišta dobiti da ijedan od njih prijavi takvo djelo. Prema etičkom kodeksu policijskih snaga, policajci imaju obavezu da prijave svoje kolege ako imaju saznanja da krše zakon ili pravilo službe, što se u praksi rijetko dešava. Primjera radi, prema istraživanju koje je 2006. godine provelo Udruženje diplomiranih kriminalista, 65% policajaca kaže da ne bi prijavili svog kolegu¹¹.

Do podataka možemo doći na osnovu statistika sudova, tužilaštava, policijskih ustanova, ali i različitih statističkih organizacija. Također, možemo koristiti i druge metode, poput istraživanja¹² (uključujući i viktimizacijske studije i studije samoprijavljanja) pod kojima se tradicionalno podrazumijeva provođenje intervjua i anketa sa odabranim sku-pinama respondenata.

2.3. Uzroci korupcije u policiji i njena zastupljenost u policiji- statistički pokazatelji

Kao uzroci korupcije u policiji se navode mnogobrojni koji se dijele u 3 osnovne grupe (individualni, organizacioni i spoljni) što je detaljnije prikazano u narednoj tabeli.¹³

Individualni uzroci	Organizacioni uzroci	Spoljni uzroci
<ul style="list-style-type: none"> • Sklonost ka koruptivnim aktivnostima • Procena troškova i koristi • Analiza rizika 	<ul style="list-style-type: none"> • Birokratska organizaciona struktura u policijskoj službi • Upravljanje • Ljudski i materijalni resursi • Zakonska uređenost i jasnost mera za suzbijanje korupcije • Proces zapošljavanja • Obuka policijskih službenika • Podrška u radu od kolega i policijskih udruženja • Efikasnost sistema unutrašnje kontrole 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgledi za koruptivnu aktivnost • Ocena javnog mnjenja o korupciji u policiji • Postojanje korupcije u pravosuđu • Spoljni načini kontrole policije • Političko, ekonomsko i socijalno stanje

¹¹ Primjer istaživanja je pronađen na stranici: <http://www.cin.ba/korupcija-u-policiji-između-isti-ne-i-predrasuda/>

¹² Maljević A., Datzter D., Budimlić M., Muratbegović E., Otvoreno o policiji i korupciji, Udruženje diplomiranih kriminalista, 2006.

¹³ Tabela preuzeta sa stranice www.bezbednost.org, Đorđević S., Šta je poznato o korupciji u policiji?, Maj 2012.

Kada govorimo o zastupljenost korupcije u policiji u našoj državi, možemo reći da nemamo potpuno tačne podatke, jer sam ranije navela da se to djelo ne prijavljuje u onoj mjeri u kojoj se dešava. Tamna brojka je ovdje posebno izražena, jer teško da će pri vršenju ove aktivnosti biti svjedoka, a da nisu saučesnici, i da će koruptor ili koruptant prijaviti djelo koje je protuzakonito, dobrovoljno je na njega pristao i na taj način ostvaruje korist.

U istraživanju iz 2006. godine CIN (Centar za istraživačko novinarstvo) navodi da je 14% građana navelo da smatraju policiju najkorumpiranijom u državi.¹⁴

Prema istraživanjima koje je objavio Transparency international (2015), pokazuje da čak 34% bh. građana smatra da se razina korupcije znatno povećala u BiH. Građani su naveli da najkorumpiranijim smatraju političke stranke, a značajno mjesto su zauzela i policijska tijela sa preko 60%.

Centar za sigurnosne studije (CSS) je također vršio istraživanje javnog mnijenja o korupciji u policiji te doznao da najveći broj građana, njih čak 74% smatra da su inspekcije/inspektorati najkorumpiraniji. Na drugom mjestu po prisustvu korupcije su institucije zdravstva i parlament sa 72%. Treću poziciju dijele četiri institucije koje bi trebale da budu brana koruptivnom ponašanju: policija, sudstvo, tužilaštvo i carina 71%¹⁵. Na četvrtom mjestu su općine/gradovi 68%, zatim institucije obrazovanja 64%, Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe

¹⁴ Slika preuzeta sa web stranice CIN-a <https://www.cin.ba/korupcija-u-policiji-između-istine-i-predrasuda/>

¹⁵ Procenat ispitanika koji vjeruju da je korupcija rasprostranjena u policiji u prvom krugu bio je 57%, da bi u drugom krugu došlo do rasta za 6%, a u trećem krugu taj rast je još značajniji i iznosi 14%. U sva tri kruga istraživanja bilježimo rast procenta ispitanika koji vjeruju da je korupcija rasprostranjena u policiji i taj procenat je u trećem krugu dostigao vrijednost od 71%.

protiv korupcije i mediji 60%, te na začelju nevladine organizacije 54%. Grafikon¹⁶ pokazuje da je pri ispitivanju građana, najveći broj njih navelo da je korupcija najrasprostranjenija među saobraćajnom policijom 75%, graničnom policijom 66%, te najbližim saradnicima ministra unutrašnjih poslova 66%.

Kada govorimo o procesuiranju krivičnih djela korupcije za policijske službenike, primjeri iz prakse pokazuju da statistički pokazatelji nisu adekvatno mjerilo za ocjenu uspješnosti. Prema postojećim statistikama koje izdaju VSTV BiH i Tužilaštva u BiH, nemoguće je pratiti tok predmeta i vidjeti njegov epilog. Razlog je što takve statistike daju sliku godišnjeg stanja u radu na predmetima, bez podataka o tome kada je predmet zaprimljen u rad, odnosno, koliko dugo je trebalo da se tužilaštvo očituje o pokretanju ili nepokretanju istrage, predlaganju optužnice, koliko je vremena trebalo da sud započne postupak ili donese presudu.¹⁷

U podacima iz 2012. godine se navodi postojanje akcije „Grand“ u Graničnoj policiji BiH¹⁸ (GP BiH), koja je usmjerena na sprečavanje korupcije, te je provedena protiv organizirane kriminalne grupe koja se bavila krijumčarenjem cigareta. Dumančić, direktor GP BiH, navodi da je tokom ove akcije slobode lišeno i 4 policijska službenika. Bitno je istaći da je prema posljednjim podacima dostupnim javnosti u GP BiH na privremenoj suspenziji trenutno 16 policajaca za koje postoji osnovana sumnja da su počinili krivično djelo zloupotrebe položaja, a 4 njih su i pravosnažno osuđena.

¹⁶ Grafikon preuzet iz publikacije Stavovi građana o korupciji - rezultati istraživanja javnog mnijenja za Bosnu i Hercegovinu, septembar 2017, preuzeto sa stranice www.css.ba

¹⁷ Više potražiti u publikaciji Procjena integriteta policije u Bosni i Hercegovini, objavljenoj na www.css.ba

¹⁸ Granična policija Bosne i Hercegovine

Jedan od počinitelja ovakvog djela je i Momić¹⁹ koji navodi da je siguran u to da policija vodi 70% kriminalnih aktivnosti u gradu, ali da jedni druge štite, jer je najgora kazna koju mogu dobiti otkaz, rijetko koji budu krivično gonjeni. Prema podacima Centralne izborne komisije BiH (CIK BiH) iz 2013. godine zahvaljujući aktivnostima Državne agencije za istragu i zaštitu (SIPA), otkriveno je koruptivno ponašanje policijskih službenika koji su pri zapošljavanju kandidata uzimali mito i time im omogućavali prolazak testiranja, te sam posao. Pravomoćnom presudom komesar osumnjičen za korupciju je pravomoćno osuđen na 11 godina zatvora, kao i njegovi saučesnici u činjenju djela.²⁰

Prema istraživanjima koje je 2011-2012. godine vodio Transparency International BiH (TI BiH), nevladina organizacija koja prati oblast korupcije, navedeno je kako je sprovedeno tek oko 17% ciljeva Strategije za borbu protiv korupcije.²¹

2.4. Suprotstavljanje korupciji

Kako sam već ranije navela, korupcija je kompleksan pojam, posebno korupcija u policiji jer je i samo njeno definisanje kompleksno, ali i borba protiv nje. Strategijom za borbu protiv korupcije²² je navedeno nekoliko osnovnih ciljeva borbe protiv korupcije:

- 1. Uspostaviti efikasan sistem za koordiniranje aktivnosti vlasti u BiH usmjerenih na borbu protiv korupcije;*
- 2. Uspostaviti sistem za prevenciju korupcije u svim strukturama javnih institucija u BiH, kako bi se minimizirao rizik od korupcije;*
- 3. Izgraditi kapacitete tijela za borbu protiv korupcije na svim nivoima vlasti, kako bi se na efikasan način upravljalo programima za sprečavanje korupcije,*

¹⁹ Radenko Momić (34) bivši je policajac iz Banja Luke. Osuđen je na osam mjeseci zatvora zbog lažiranja zapisnika o uviđaju saobraćajne nesreće. Podatak objavio Centar za istraživačko novinarstvo, 13.6.2007.

²⁰ Više o slučaju pogledati na stranici <https://www.cin.ba/komesaru-policije-11-godina-zatvora/>

²¹ Podaci preuzeti sa stranice <https://www.cin.ba/ministarstvo-sigurnosti-bih-ima-informaciju-o-smanjenju-korupcije-u-zemlji/>

²² Strategija je namijenjena za period od 2009-2014. godine i predviđa plan borbe protiv korupcije, usklađivanje zakona sa zakonima na Evropskom i Međunarodnom nivou, te edukaciju i osnivanje Agencije za borbu protiv korupcije, u cilju utjecanja na korupciju i borbe sa istom.

educiralo bh. društvo o rizicima od korupcije, koordinirala borba protiv korupcije, otkrivali i provjeravali slučajevi korupcije i pokretali odgovarajući postupci protiv počinitelja;

- 4. Podići svijest bh. društva u cjelini i određenih stručnih grupa i udruženja o rizicima korupcije i ojačati već postojeće negativno mišljenje bh. društva o korupciji, te osigurati učešće civilnog društva u svim aktivnostima koje provode javne institucije u cilju suzbijanja i borbe protiv korupcije.²³*

Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (APIK BiH) na svojoj stranici omogućava anonimno prijavljivanje krivičnih dijela iz oblasti korupcije, te samim tim i djeluje u cilju sprečavanja korupcije. Također, za period 2012-2013. je usvojen Opći plan borbe protiv korupcije u kojem je naglašeno nekoliko osnovnih tačaka:

- Unaprijediti normativni okvir za suprotstavljanje korupciji;
- Ustanoviti/intenzivirati aktivnosti na sprječavanju korupcije u javnom sektoru;
- Osnažiti učešće civilnog sektora u suprotstavljanju korupciji;
- Intenzivirati aktivnosti pravosudnih i organa za provedbu zakona u oblasti borbe protiv korupcije;
- Uspostaviti monitoring i koordinaciju provođenja plana.²⁴

Važeće kazneno zakonodavstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine za ostvarenje gotovo svih oblika korupcijskih kaznenih djela predviđa zatvorsku kaznu. Takva situacija je i u susjednim zemljama. I upravo ona, prema Cvijanović (1999), predstavlja najveću razinu represije koja se može primijeniti na počinitelje kaznenih djela, barem kada je riječ o europskim zemljama. Mujanović (2011) navodi da se za korupcijska kaznena djela u Bosni i Hercegovini izriču kazne koje su mnogo bliže zakonskom minimumu.

Datzer (2012) izvještava da se za kaznena djela podmićivanja uglavnom izriču uvjetne osude (oko dvije trećine počinitelja, prosječne dužine vremena provjeravanja 1,8 godina), a rjeđe (oko 14% ili svaki sedmi počinitelj) bezuvjetna kazna

²³ Informacije preuzete iz Strategije za borbu protiv korupcije, <http://www.msb.gov.ba/docs/strategija1.pdf>

²⁴ http://www.fbihvlada.gov.ba/pdf/opci_plan.pdf

zatvora, prosječne dužine 6,5 mjeseci. Rijetka primjena kazne zatvora se vjerojatno može opravdati situacijskim karakterom korupcijskih transakcija, u kojima je vrijednost mita bila izuzetno mala (najčešća vrijednost mita je bila samo 20 KM), te su sudovi cijenili da primjena bezuvjetne kazne zatvora ne bi bila svrhovita i suvisla. Na svakog osmog počinitelja se izriče novčana kazna kao glavna kazna (čija je prosječna visina preko 3.000 KM), a na svakog desetog kao sporedna kazna prosječnog iznosa od čak 7.100 KM. Za gotovo tri petine svih procesuiranih osoba izrečena je mjera sigurnosti oduzimanje predmeta, što se najvjerovatnije može pripisati činjenici da je u većini slučajeva podmičivanje izvršeno nuđenjem novca policijskim službenicima, te da je druga strana odmah prijavila djelo uzrokujući da se ponuđeni iznos privremeno oduzme. (Datzer, Vujović, 2013).

Uzevši u obzir da je rijedak slučaj da će kolega prijaviti kolegu za nedolično ponašanje i time mu ugroziti posao, građani koji imaju pritužbe, žalbe ili informacije na rad policijskih organa ili pojedinaca o nedoličnom ponašanju, građani mogu uložiti žalbu na nekoliko načina: (a) pismeno, adresirajući je na rukovodioca policijske agencije na čijeg se usposlenika žale, ili direktno adresirati na samu agenciju; (b) usmeno u policijskoj agenciji; (c) putem namjenskih ureda za pritužbe javnosti koji djeluju u okviru entitetskih ministarstava unutrašnjih poslova; (d) Odboru za žalbe građana u okviru Parlamentarne skupštine BiH; (e) Kancelariji ombudsmana BiH. Istragu po tim pritužbama provode odjeljenja za unutrašnju kontrolu, odnosno jedinice za profesionalne standarde²⁵. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske (MUP RS) je razvio on-line aplikaciju koja omogućava građanima da prijave korupciju u policiji putem web stranice, što je i Ministarstvo unutrašnjih poslova antona Sarajevo (MUP KS) uveo 2015. godine, s tim da je neophodna registracija prijavitelja na sistem. Većina policijskih tijela vodi pismeno evidenciju, odnosno u rukopisu, dok MUP RS to radi elektronski, a Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog i Unsko-sanskog kantona to rade u rukopisu i elektronski, odnosno nakon unošenja ručno u evidenciju, podaci se unose i u elektronsku evidenciju.²⁶

²⁵ Studija sistema nacionalnog integriteta BiH (2015), Transparency International

²⁶ Detaljnije potražiti u publikaciji Mapiranje kvaliteta statistina o korupciji u policiji na nivou policijskih agencija u BiH, autorice Kovačević Alme, preuzete sa <http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/Mapping-stats-on-police-BHS.pdf>

Kada govorimo o prijavi građana na rad policijskih službenika Odboru za žalbu građana Parlamentarne skupštine BiH, koji djeluje kao nezavisno tijelo, bitno je navesti da je u toku 2016. godine Odbor zaprimio 97 žalbi koje su se odnosile na rad policijskih službenika. Najviše prijava podneseno je protiv policijskih službenika Granične policije BiH na čiji rad se požalilo čak 72 građana, a najviše od njih žalilo se na neprimjernu komunikaciju i drsko i neprofesionalno ponašanje policijskih službenika, o čemu nam govore i ranije navedeni podaci Centra za sigurnosne studije.

Prema statističkim podacima Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, tokom 2016. godine je zaprimljeno 7 prijava o koruptivnom ponašanju službenika policijskih agencija u BiH, kojim se tereti 8 osoba za djela zloupotebe službenog položaja ili ovlaštenja, nepravilnosti u radu, sukoba interesa, te primanja dara i drugih oblika koristi.²⁷

Osim što je svakako potrebna edukacija o korupciji, pojavnim oblicima, te poznavanju zakona, potrebno je i učesće građana u cijelom procesu. Da bi se utjecalo na izmjene potrebno je ukloniti motiv počinioca, odnosno ukloniti potrebu da osoba uopšte ponudi mito, dar ili bilo kakvu korist. Potreban je prvenstveno princip nulte tolerancije, s obzirom na riječi osuđenog, ranije spomenutog policajca, koji kaže da je najveća kazna koju korumpirani policajac dobije, suspenzija, a samo nekoliko njih je procesuirano. Potrebno je, dakle, kažnjavati počiniocima ovih djela sukladno zakonskim odredbama, ali prije svega razviti potrebu za prijavom ovakvih djela, odnosno za njihovim nečinjenjem, jer je poznato da većina građana ne bi prijavila korupciju, posebno korupciju u policiji i zakonskim strukturama.

3. Zaključak

Korupcija je složen pojam kojim se krše moralna i pravna norma u osnovi, a utječe na vladavinu prava, te temelje demokratije. Smatra se da je za nju potrebno minimalno dvoje, osoba koja nudi i osoba koja uzima ponuđeno, ali ujedno su zanemareni i drugi oblici korupcije. Korupcija u policiji je problem koji izaziva ne-

²⁷ Informacije su preuzete iz izvještaja o radu Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije za period 01.01. - 31.12. 2016. godine, preuzete sa <http://www.apik.ba/izvjestaji/izvjestaji-agencije/default.aspx?id=1325&langTag=bs-BA>

povjerenje građana u vlast, odnosno u službena lica, ali je itekako zastupljena i potrebno je vršiti utjecaj na takvu pojavu, odnosno protivpravno ponašanje.

U suštini univerzalna definicija korupcije kao takve ne postoji kako na teoretskom području tako i normativnom, zbog te ograničenosti, postoje i ograničenja u shvatanju, ali i istraživanju ovoga fenomena. U radu su predstavljena pojedina istraživanja na području korupcije u organima policije, gdje slobodno možemo zaključiti da je ona opće prisutna, ali da ona postoji u drugim bitnim segmentima države kao što je zdravstvo i obrazovanje. U istraživanjima koje su obavili različiti istraživači i udruženja, posebno stavovi građana, uočeno je da je najveći stepen koruptivnog ponašanja u policiji zastupljeno među: saobraćajnim policajcima, a potom i u radu graničnih policajcima. Primjetno je, a na osnovu iznesenih istraživanja, da javnost ima iskrivljenu sliku o korupciji u policijskim strukturama, pa, prema tome kao nužnost se ističe djelovanje prema medijima, koji vjerovatno u najvećoj mjeri svojim prezentacijama utječu na stavove javnosti. U tom kontekstu možemo govoriti o edukaciji kao najboljem rješenju na području preveniranja i suzbijanja, ali i pojačanim internim kontrolama unutar policijskih struktura koje trebaju da korupciju u policiji svedu na minimum.

Ranije je naveden način na koji se građani mogu obratiti i ukazati na postojanje korupcije u određenim policijskim strukturama, međutim, ključni problem je u tome što sve istrage, posebno interne vode opet policijski službenici, tako da u pitanje dolazi objektivnost komisije pri dokazivanju ovoga djela, koje je počinio njihov kolega, zaposlenik policijske agencije, a samim tim i stručnost i educiranost lica koja se bave ovom problematikom, uzevši u obzir zastupljenost same korupcije i problema sa njenim identifikiranjem. Odbor građana nema utjecajnu ulogu u ovome problemu, odnosno odluke im nisu ravnomjerne onima koje državna institucija može da izrekne, dok odluke ombudsmana nisu obavezujuće, već samo savjetodavne i služe kao preporuke. Problem također nastaje kada agencija za provođenje zakona mora da reaguje na koruptivna djela, ali povjerenje građana u njih je jako slabo, jer kako je rečeno ranije, građani policijske organe i organe vlasti smatraju baš najkorumpiranijima.

Poznato je da policija i tužilaštvo pri vršenju svojih dužnosti imaju zadatak da sarađuju i razmjenjuju međusobno informacije, jer uspješna istraga zavisi od infor-

macija koje su tom prilikom prikupljene i od dokaza koji upućuju na postojanje krivičnog djela. Također je poznato da naši istražni organi i ne saraduju najbolje, jer policija i tužilaštvo zasebno vode postupke, imaju individualne uloge i ne saraduju kako bi trebali, a i kada razmijene podatke većinom budu nepotpuni ili neadekvatno prikupljeni podaci. Obzirom na sve navedeno, potrebno je dodati i da se treba raditi na unaprijeđenju saradnje između policije i tužilaštava u borbi protiv korupcije, ali i uspostaviti specijalizovano osoblje za borbu protiv korupcije.

U ovome radu su ponuđene brojne, te raznovrsne definicije i istraživanja koja mogu da daju bolju predstavu o onome što uistinu jeste policija, i „rumpere“ u istoj, kao i radnje poduzete na njenom suzbijanju, poput ranije navedene Strategije za borbu protiv korupcije, te pokušaji usklađivanja zakona sa zakonima u regiji i na međunarodnom nivou.

4. Literatura

1. Barker, T., Roebuck, J. (1973), *An Empirical Typology of Police Corruption: A Study in Organizational Deviance*. Springfield: C.C. Thomas.
2. Datzer, D., Vujović, S. (2013). Kaznena politika za korupcijska kaznena djela na području kantona Sarajevo. *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. 21 (2).
3. Divković, M., Latinsko-hrvatski rječnik, reprint 1991. str. 255/256
4. Derenčinović D., (2001), *Mit (o) korupciji*, Nocci
5. GLOBAL STANDARDS TO COMBAT CORRUPTION IN POLICE FORCES/SERVICES, Interpol, preuzet dokument sa: <http://www.interpol.int/Crime-areas/Corruption/INTERPOL-Group-of-Experts-on-Corruption>
6. Izvještaj o radu Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije za period 01.01. - 31.12. 2016. godine, preuzet sa <http://www.apik.ba/izvjestaji/izvjestaji-agencije/default.aspx?id=1325&langTag=bs-BA> , pristupljeno 05.01.2018.
7. Kovačević, A. (2014), Mapiranje kvaliteta statistina o korupciji u policiji na nivou policijskih agencija u BiH, preuzeta sa <http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/Mapping-stats-on-police-BHS.pdf> , pristupljeno 05.01.2018.

8. Krivični zakon BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15)
9. Maljević, A., Datzler, D., Budimlić, M., Muratbegović, E.(2006), *Otvoreno o policiji i korupciji*, Udruženje diplomiranih kriminalista
10. Miller, J. (2003), *Police Corruption in England and Wales: An assessment of current evidence*, Home Office Online Report, 11/03.
11. Procjena integriteta policije u Bosni i Hercegovini, publikacija preuzeta sa stranice www.css.ba, pristupljeno 12.12.2017.
12. Studija sistema nacionalnog integriteta BiH (2015), Transparency International
13. Stavovi građana o korupciji - rezultati istraživanja javnog mnijenja za Bosnu i Hercegovinu, septembar 2017, preuzeto sa stranice www.css.ba, pristupljeno 12.12.2017.
14. Zekavica, R. (2010), *Stavovi pripadnika kriminalističke policije PU Beograd o najznačajnijim pitanjima demokratske reforme policije - rezultati istraživanja*. Bezbednost, Beograd, vol. 52 (2).

Internet stranice:

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Police+Corruption+and+Misconduct>, pristupljeno 10.12.2017.

<http://www.cin.ba/korupcija-u-policiji-između-istine-i-predrasuda/>, pristupljeno 10.12.2017.

<http://www.cin.ba/bivsi-policijci-iza-zatvorskih-resetaka/>, pristupljeno 10.12.2017.

<http://www.vecernji.ba/u-bih-svaki-treci-gradjanin-podmitio-nekoga-u-policiji-ili-zdravstvu-620946>, pristupljeno 11.12.2017.

http://www.fbihvlada.gov.ba/pdf/opci_plan.pdf, pristupljeno 11.12.2017.

<http://www.msb.gov.ba/docs/strategija1.pdf>, pristupljeno 11.12.2017.

© Transparency International Bosna i Hercegovina

BANJA LUKA

Gajeva 2,
78000 Banja Luka

SARAJEVO

Mula Mustafe Bašeskije 9/1
71000 Sarajevo

www.ti-bih.org

“Ovaj projekat je omogućila velikodušna podrška američkog naroda putem Američke ambasade u Sarajevu i svi stavovi, mišljenja i zaključci izneseni u projektu ne odražavaju nužno stav Američke ambasade ili Vlade SAD, već isključivo autora.“

